

SZAKDOLGOZAT

Pongrácz Zsófia

2023

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Szent István Campus
Vidékfejlesztés és Fenntartható Gazdaság Intézet
Vidékfejlesztési agrármérnök alapképzési szak

**Világválságok gazdasági hatásai a XXI. században az Európai
Unióban, különös tekintettel Magyarországra**

Belső konzulens: Prof. Dr. Káposzta József
egyetemi tanár

**Belső konzulens
intézete/tanszéke:**
Vidékfejlesztés és Fenntartható Gazdaság Intézet, Vidék- és Területfejlesztési Tanszék

Készítette: Pongrácz Zsófia

**Gödöllő
2023**

TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETÉS ÉS CÉLKITŰZÉSEK	5
2. IRODALMI ÁTTEKINTÉS.....	7
2.1 <i>A válságokról általában</i>	7
2.1.1 Válság fogalma.....	7
2.1.2 A válságok fajtái.....	8
2.2 <i>2008-as pénzügyi válság</i>	9
2.2.1 A 2008-as gazdasági válság kezdete	9
2.2.2 A 2008-as gazdasági-és pénzügyi válságot okozó termékek	10
2.2.3 2008-as gazdasági válság kirobbanása	11
2.2.4 A 2008-as pénzügyi válság eseményei időrendben.....	12
2.2.5 A 2007/2008-as pénzügyi válság következményei	12
2.3 <i>A Covid-19-járvány hatására kialakult válsághelyzet</i>	13
2.3.1 A COVID-19 kezdete és kirobbanása	13
2.3.2 A COVID-19-járvány későbbi eseményei időrendben	14
3. ALKALMAZOTT MÓDSZEREK (ANYAG ÉS MÓDSZER)	18
3.1 <i>Munkanélküliség.....</i>	18
3.2 <i>Infláció</i>	18
3.3 <i>GDP (bruttó hazai termék).....</i>	19
3.4 <i>Beruházások értéke</i>	19
3.5 <i>Vállalkozásdemográfia.....</i>	19
4. EREDMÉNYEK ÉS ÉRTÉKELÉSÜK.....	21
4.1 <i>2008-as pénzügyi válság elemzése</i>	21
4.1.1 Munkanélküliség és foglalkoztatottság (2007-2009)	21
4.1.2 Az infláció és a fogyasztóiár-index (2008-as válság esetében).....	25
4.1.3 GDP változása (2007-2009)	28
4.1.4 Beruházások mértéke (2007-2009 között)	30
4.1.5 Vállalkozásdemográfia (2007-2009).....	31

4.2	<i>A COVID válság elemzése.....</i>	33
4.2.1	Munkanélküliség és foglalkoztatottság (2018-2020).....	33
4.2.2	Az infláció és a fogyasztóiár-index (a COVID-válság esetén)	35
4.2.3	GDP volumenváltozása (a COVID-19 hatására)	37
4.2.4	Beruházások értéke 2018 és 2020 között	38
4.2.5	Vállalkozásdemográfia (2018-2020).....	40
4.3	<i>A vizsgált válságok összehasonlító elemzése</i>	41
5.	KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK	46
6.	ÖSSZEFOGLALÁS.....	49
7.	IRODALOMJEGYZÉK.....	52
8.	TÁBLÁZATOK ÉS ÁBRÁK JEGYZÉKE.....	55

1. BEVEZETÉS ÉS CÉLKITŰZÉSEK

Témaválasztásomat a válsághelyzetek kialakulásának aktualitására alapoztam, így dolgozatomban 2008-as nagy gazdasági világválság, a poszt-Covid-tünetek következtében kialakult válsághelyzet gazdaságpolitikai intézkedéseinek feltárásával fogok részletesen foglalkozni. Nap, mint nap számos olyan helyzettel kerülhetünk kontaktba, mely hatással van a családi kasszákra, megtakarításokra. Írásomban részletesen vizsgálom a mai napig lezáratlan válsághelyzet, gazdaságra gyakorolt hatásairól szerte a világban, ezen belül az Európai Unióban és Magyarországon. Az ingatlanárak globális emelkedése, a száguldó infláció és a háború miatt sem túl pozitívnak mondhatóak a gazdasági mutatók a jövőre vonatkozóan. Utoljára körülbelül másfél évtizede szenvedett hasonlóan súlyos válságban a világ, a 2008-ban kirobbant gazdasági világválság idején. Fontosnak tartom megemlíteni, hogy az akkori ingatlanpiaci áremelkedés, az árfolyamok növekedését is magával vonta, így indokolatlanul sok ügyfél részesült hitelfelvételi lehetőségben. Nehéz időszaknak számított nem csak az államoknak, hanem a vállalkozásoknak és a lakosságnak is, ugyanis csökkenő kereslettel és növekvő munkanélküliséggel kellett szembenézniük. Az Egyesült Államokban a hatékony válságkezelésnek köszönhetően viszonylag gyorsan lefolyt a 2008-as gazdasági világválság, viszont Európa annál kevésbé tudta helyesen és szakszerűen lekezelni a kialakult válságos állapotot, így a következmények is súlyosabbá váltak az Európai Unióban.

A válságot, mint fogalmat a saját szavaimmal úgy definiálnám, hogy egy olyan gazdasági probléma, mely a termelésnek, a fogyasztásnak és a forgalomnak a zavaraiából keletkezik, és miután bekövetkezik értékek megsemmisülésével jár. A témával mindannyian találkozhattunk már, ugyanis a kialakult rendkívüli helyzet következtében családok ezrei jutottak nehéz anyagi helyzetbe. Saját bőrömön tapasztalom én is a válság hatásait, ugyanis minden egyes nap amikor felkeresek egy bevásárló egységet, legyen az akár valamelyik multinacionális cég egyik leányvállalata vagy a szomszédunk kisboltja, mindenhol érzékelhető a radikális áremelkedés. A válság köztünk él, és már életünk fontos részét képezi, még ha mi nem is feltétlen szeretnénk, hogy így legyen.

Dolgozatomban célul tűztem ki, hogy:

1. áttekintsem a 21. században bekövetkezett világválságok makrogazdasági hatásait
2. ismertessem a 2007/2008-as, illetve a COVID-19 járvány következtében kialakult szankciós politikai válságot, és vizsgáljam e válságok típusát
3. Kutassam, elemezzem az említett két válság hasonlóságait és különbségeit.

A válság miatt a jövőben az ipar teljesítménye romlik, továbbá a beruházások értéke és a fogyasztás mértéke is csökken. A gazdasági válságok a kapitalista piacgazdaság velejárói, így elmondható, hogy a kialakulási körülmények is rendszerint közel, s távol azonosak. Egyes országok gazdasága olykor recesszióba fordul, ilyenkor a konjunktúrával ellentétben a gazdaság nem növekszik, hanem zsugorodik, a GDP, azaz a bruttó hazai termék mértéke is csökken. A negatív GDP növekedés két egymást követő negyedévben már recessziónak tekinthető. A recesszióra számos tényező hatással van, ilyen például a munkaerő piac, a foglalkoztatottság, hitelkamatok, valamint a monetáris politika egyéb eszközei. Az általam elemzett világválságok hatásai között is párhuzamot véltem felfedezni, ugyanis a valamennyi érintette a foglalkoztatottságot, így például a vizsgálatom alá vont mutatók egyike, a munkanélküliségi ráta is változott a válság következtében. A válság miatt a jövőben az ipar teljesítménye romlik, továbbá a beruházások értéke és a fogyasztás mértéke is csökken.

2. IRODALMI ÁTTEKINTÉS

2.1 A válságokról általában

A válság sohasem egynemű, szabályos menetű folyamat, ráadásul a megélés is egyénekenként eltérhet, ám mégis akadnak mintázatok, melyek körvonalazódnak. A krízisek túlnyomó többsége *három fő szakaszból* tevődik össze, akárcsak egy influenza szerű megbetegedés.

1. Először romlani kezd a helyzet, a betegség eluralkodik.
2. Második szakasz maga a betegség állapota, ilyenkor jön a gyógyszer és az orvos a képbe.
3. A harmadik és egyben utolsó szakasz pedig a lábadozásról szól (Bod , 2018).

Carmen Reinhart és Kennet Regoff megállapítása szerint egy átfogó pénzügyi válság után átlagosan 7-8 év kell ahhoz, hogy a krízist teljesen felszívódjon és teljesen megemésszék a gazdaságok (Carmen M. & Kenneth S., 2009). Például a 2008-as pénzügyi válságot tekintve az amerikai gazdaságnak 7 évnél kevesebb, Magyarországnak pedig több, majdnem 10 év kellett ahhoz, hogy fordulóponthoz érjen, és a korábbi szintet elérve újra fejlődésnek induljon.

2.1.1 Válság fogalma

Szakemberek szerint egy válság kezdetének azon időszak tekinthető, amikor a gazdasági teljesítmény mutatói két egymást követő negyedévben csökkenő tendenciát mutatnak. Elmondható tehát, hogy egy ország gazdaságának hanyatlása, a recesszió, a GDP, azaz a bruttó hazai termék negatív változásában mutatkozik meg. Gazdasági válság alapvetően úgy alakulhat ki, hogy a hosszú ideje húzódó gazdasági teljesítményromlás következtében a fogyasztók vásárlása mérséklődik, ennek következtében bizonyos szolgáltatások és termékek értékesítése is visszaesik.

A termelők redukálnak a termelés mértékén, szélsőséges esetben felfüggesztik, megszüntetik azt. Az érintett iparágak munkaerőigényének csökkentése munkanélküliséget eredményez, illetve számos cég bezárásra is kényszerülhet. A piacon lévő tőke mozgás hanyatlása pedig gazdasági válságot szül. (Pongor-Juhász , 2020)

Ha a világgazdaságot egy bonyolult és sokdimenziós rendszernek, amelynek fejlődésére számos tényező hat, akkor a világgazdaság fő „szereplői” az államok, a transznacionális társaságok és az államközi szervezetek. jelentős mértékben különböznek az érdekviszonyaik,

de ugyanakkor kialakultak olyan érdekek is melyek az egész emberiséget átfogó felölelik. A hatások és a változások lehetnek általánosak, melyek közel s távol minden tényezőt ugyanúgy érintenek, és előfordulnak olyanok is, amelyek egyes szereplők számára kedvezőek, mások számára viszont válságok vagy súlyos problémát idézhetnek elő. Az államok helyzete az alapján különíthető el, hogy képesek-e a folyamatok befolyásolására, vagy a kialakult problémához csak alkalmazkodni tudnak.

A sokdimenziós rendszer jellegéből adódik a hatótényezők nagy száma, amelyeket önállóan és kölcsönhatásaikban is ésszerű elemezni. (Simai , 2007) "... elég komoly megrázkódtatások vesznek minket körül" - mondta el a Pénzcentrumnak adott interjújában Kövér György, történész, az MTA tagja (Bíró , 2022).

2.1.2 A válságok fajtái

A válságok elterjedésüket tekintve lehetnek helyi, országos és világválságok. Okaik szerint elkülönítjük a hitel, a pénz, a termelési, a forgalmi, illetve az üzérkedési válságokat. A pénzválság a pénz értékvesztéséből adódik, továbbá a pénz hiányából és bőségéből is adódhat. A termelési válságok lehetnek ipari vagy mezőgazdasági eredetűek, legtöbbször a túltermelés idézi őket elő, és áresés követi a folyamatot. A forgalmi válságnak két nagy csoportra különíthető. Az egyik a kereskedelmi, mely a fogyasztók és a kereskedők árufelhalmozásától jön létre, a másik pedig a közlekedési válság, mely a közlekedési eszközök felesleges használatából ered. Az üzérkedési válság vagy másnéven a tőzsdeválság pedig a hitelközvetítők spekulációjának hatására jön létre.

Szabó Barna egyik 2018-as publikációjában a kérdésre kereste a választ, hogy a kedvezőtlen világgazdasági események, melyek a XXI. században zajlanak például – a 2008. évi gazdasági világválság, a migrációs válság és a terrorfenyegetettség növekedése – miként hatottak a gazdasági fejlettségkülönbségek alakulására, elsősorban az Európai Unióban.

A gazdasági fejlettséget GDP-ben mérte, valamint a mezőgazdasági GDP arányát is górcső alá vette a nemzetgazdaságban arra a megállapításra jutott, hogy „a fenti hatások ellenére az integráció kiegyenlítő hatása az Európai Unió tagállamai között továbbra is mérhető – bár nagysága elmarad a korábbiétól –, továbbá az eredmények jól szemléltetik a nemzetközi munkamegosztás jelentőségét a mezőgazdaságban is.” (Szabó, 2018)

2.2 2008-as pénzügyi válság

2007-től kezdve már érezhetőek voltak a válság előjelei, de a gazdasági és pénzügyi szakemberek sokáig figyelmen kívül hagyták e baljós történeteket. Nem törődve azzal, hogy a globális gazdaság összeomolhat, mindannyian profitmaximalizálásra törekedtek. A válság, a sebezhetetlennek hitt gazdaság ellenére viszont bekövetkezett. Az elmúlt évek gazdaságpolitikája a világ országaiban tulajdonképpen arról szólt, hogy hogyan lehet milyen módon lehet leginkább kivitelezni a kármentést, azaz olyan intézkedéseket hozni, amelyekkel orvosolható a nemzetgazdaságok problémái, melyek segítségével kilábalhatnak az elhúzódó recesszióból. A 2008-as gazdasági válságnak hosszú távú okai voltak, amelyek a globalizáció gazdasági dinamikájában gyökereztek. David A. Mayer-Foulkes neves közgazdászprofesszor úgy gondolta, hogy a globalizáció a) növeli a világgazdaság növekedési ütemét; b) összhangban van a fejlődéssel, az elmaradottsággal és a csoda növekedésével; c) növeli az egyenlőtlenségeket a nagyobb országokban; d) átmeneti utat teremt akkor, amikor a tőkefelhalmozás meghaladja a technológiai változásokat, és a kamatlábak is alacsonyak. (Mayer-Foulkes, 2010)

2.2.1 A 2008-as gazdasági válság kezdete

A 2008. évi pénzügyi válság nagy gazdasági világválság óta a legsúlyosabb globális gazdasági visszaesést idézte elő. (McNamara, 2009) Kezdeteit tekintve a 2008-as pénzügyi válság az Egyesült Államokból indult ki, a bekövetkező válság előjelei már 2006-2007-ben jelentkeztek. A jelentős eszközár növekedést, mely a válság egyik kiváltója, ismert piaci szereplők és közgazdászok is indikátorként jelezték. Az amerikai ingatlanpiacon bekövetkező áremelkedés jelenségét a hitelezés felpörgése indukálta. Köszönhetően annak, hogy a bankok különböző pénzügyi termékekkel hárították át a kockázatokat a befektetőkre, irreálisan megemelkedett a kiadott jelzáloghitelek száma. Fontosnak tartok megemlíteni és magyarázni két kulcsfogalmat is e témakör kapcsán, ugyanis mindkét termék alkalmas arra, hogy befektetési termékeinkre biztosítást kössünk. Az egyik a CDS, amely az angol Credit Default Swap szavak rövidítése, magyar megfelelője az országgockázati mutató, amely egyfajta biztosítás egy feltételes swap ügylet. Lényege abban áll, hogy a CDS vásárlója megfizeti a CDS felárat, annak a kiírójának, aki viszont köteles megfizetni a mögöttes termék névértékét, ha a mögöttes termék (például kötvény) esetén nem-fizetésre kerülne sor.

A másik fogalom a CDO (Collateralized Debt Obligation), melyekkel a hitelezési kockázatukat a bankok át tudják hárítani. Tulajdonképpen a hiteleket kötvényekbe csomagolták, egy-egy csomag több hitelt tartalmazott, így ezeket a csomagokat kötvényként tudják megvásárolni. Ezen termékek bevezetését megelőzően a hitelezés folyamata a következőképpen zajlott: a bank által beszedett hiteleket hitelezte a bank, és a hitelezés kockázatait is a bank vállalta. A CDO kötvényeknek köszönhetően viszont, értékpapírosítva lettek a hitelek, ezáltal gyakorlatilag bárki hozzáférhetett ezen termékekhez, befektetőként vásárolhattak ilyen értékpapírokat. Összességében tehát nem a CDO termékekkel, hanem azok szabályozásával volt a probléma, ugyanis a konstrukciók összetettségéből kiindulva nem tudták a hitelminősítők sem megfelelően kezelni. A CDO termékek hatására a hitelezés felgyorsult, a kibocsátott hitelek jelentős hányada az ingatlanpiacon összpontosult, és az ingatlanpiaccal függésben lévő fogyasztási cikkek iránti kereset is megnövekedett, ez a jelenség pedig pozitív hatást fejtett ki a vállalati profitokra is.

2.2.2 A 2008-as gazdasági-és pénzügyi válságot okozó termékek

Egy hagyományos bankrendszert vizsgálva kijelenthető, hogy a bankok általában, betéteket gyűjtenek össze, melyeket hitelek formájában tudnak a vállalkozások és a magánszemélyek kezére bocsátani. A banknak minden egyes hitelnyújtással nyeresége keletkezik, amiért a pénzintézetnek kockázatot is kell vállalnia. A különféle strukturált termékeknek köszönhetően, a pénzintézetek a tőkepiacról is képesek bevonni forrásokat. Ilyenkor a bank a befektetőre hárítja a kockázat jelentős részét, mely a hitelnyújtással jár, a befolyó bevételi összegben viszont a befektetővel osztozik. Az előbb említett termékeket úgynevezett eszközfedezettel rendelkező strukturált termékeknek (Asset-Backed Security, ABS) nevezik, 3 népszerű termék tartozik ide:

- MBS – Mortgage-Backed Securities
- CDO – Collateralized Debt Obligation
- CLO – Collateralized Loan Obligation

Első alkalommal, az 1970-es években jelentek meg az MBS termékek, melyek akkoriban tulajdonképpen jelzálogfedezettel rendelkező értékpapírok, jelzáloglevelek voltak. Az MBS lényege abban áll, hogy olyan ingatlanfedezetű hiteleket helyez ki, melyek egy termékben, kötvénybe vannak össze csomagolva, ezeket árusítja a pénzpiacokon. A befektetők a potenciális vásárlók, a hozam és annak rendszeres kifizetése, attól függ, hogy a bank mennyit

tud beszélni a mögöttes hitelekből (Pénzügyi válság: A 2008-as gazdasági válság hatásai, következménye, 2022).

Losonczy Miklós a Közpénzügyeknek írt írásában az akkori globális pénzügyi válság fejleményeit elemzte. 2007 augusztusában a válság, mely USA másodrendű jelzálogpiacán kezdődött fokozatosan terjedt át a pénzügyi piac más területeire és más országokra. A 2008. szeptember közepén megindult második hullámban a fejlett országokban bankválsággá (likviditási, majd fizetőképességi válság), más országokban valutaválsággá nőtte ki magát, és mindinkább globálissá vált, azaz egyre több országra terjedt át, és egyre nagyobb mértékben fejtette ki hatását a reálgazdasági szférában. Utólag már egyértelmű, hogy a pénzügyi válság gazdasági visszaesésbe torkolthat a fejlett piacgazdaságokban, de a recesszió mélysége, térbeli megoszlása és várható hossza nehezen volt előre jelezhető (Losonczi, 2009).

2.2.3 2008-as gazdasági válság kirobbanása

Az előbb említett események tehát a 2008-as gazdasági világválság kiváltói, azaz a túlhitelezés, mely kockázatait sajnos nem sikerült a bankok mérlegein belül tartani, így a CDO termékeken keresztül a világ számos különböző területeire is eljutottak. A válságban természetesen nem csak a pénzügyi és az ingatlanpiac vált érintetté, az növekvő ingatlanárak, az egyre inkább javuló üzlet és az újonnan épült lakások számának emelkedése, számos más iparág- és szektor fejlődését magához vonta. A vállalati profitok növekedésével párhuzamosan, a részvények is növekedésnek indultak, a tőzsdeindexek megnöttek, egy biztos jövőkép kialakulásához minden adott volt. A hitelek nem feltétlen kapcsolódtak ingatlan vásárláshoz, annál inkább tartós fogyasztási javak megvásárlásához köthetőek, így elmondható, hogy a hitelpiaci folyamatok Amerika gazdaságát teljesen behálózták.

Idővel azonban az árak növekedésének határt szabtak, beleértve az ingatlanpiacot is. A keresletet utolérte a kínálat, a piacon megjelentek az új ingatlanok kínálata folyamatosan bővült, 2007 végére már évtizedes csúcson tartott. Az ingatlan árak csökkenésével együtt a hitelek alól eltűnt a fedezet, ez betudható annak, hogy a drágább ingatlanokra nagyobb hiteleket helyeztek. A 2008-as válság kitörését követően az ingatlan árak viszont jelentősen visszaestek. Ezzel párhuzamosan a CDO termékek piacán eltűnt a likviditás, valószínűleg azért, mert nem voltak potenciális vevők. A pénzügyi szektoron belül elterjedtek az ingatlanpiaci problémák. Később a reálgazdaságban is érezhetővé váltak a válság tünetei, a cégek profittal kapcsolatos kilátásai a jövőre vonatkozóan összeomlottak, mely jelentős részvényár visszaesést eredményezett.

Rengeteg cég szorult pénzügyi segítségre, vagy ment csődbe, ugyanis az elértéktelenedett CDO termékek bekerültek más bankok és alapkezelők mérlegébe is. A gazdasági döntéshozók a csőd megakadályozása érdekében különböző intézkedéseket vezettek be, ilyen például a FED kötvényvásárlások, a pénzügyi mentőcsomag, mellyel a nagyobb cégeket mentette ki a kormányzat, annak érdekében, hogy a válság további terjedését megakadályozza.

2.2.4 A 2008-as pénzügyi válság eseményei időrendben

A válság legfontosabb eseményeit szeretném az alábbiakban ismertetni. 2007 első felében az ingatlanfejlesztő cégek, valamint az őket finanszírozó cégek mentek csődbe. 2007. július 31.-én a Bear Stern befektetési bank, mely a 2008-as gazdasági válság első nagy áldozata, bejelentette, hogy két eszköz alapja értéktelen, ugyanis CDO termékek szerepeltek a portfólióban. 2007-ben augusztusban már több európai bank is felvállalja, hogy befektetési alapjai „problémásak”, ezen bankok kereskedését ideiglenesen felfüggesztik, a válság ezen eseménysorozat hatására átvándorol más országokra is.

2008 szeptemberében fény derül a két amerikai jelzálog bank (Fannie Mae és Freddie Mac) óriási veszteségeire, viszont mivel az amerikai kormányzat menti ki a bajból a két óriási bankot, egyúttal befolyást is szereznek az irányításban. 2008. szeptember 15.-én az 5 legnagyobb kereskedelmi bank egyike a Lehman Brothers csődvédelmet kér. 2008. szeptember 16.-án az AIG biztosító társaság is bejelenti, hogy ha az amerikai kormányzat nem segíti ki, akkor csődeljárást kér saját maga ellen. Az amerikai kormányzat kimenti a társaságot, ugyanis az AIG már második nagy áldozata lett volna a válságnak. A kimentésért cserébe tulajdonrészt szerzett a kormányzat a társaságban. 2008. októberében 700 milliárd dolláros mentőcsomagot fogad el az Egyesült államok képviselőháza. 2008 október 8.-án az EKB, a Fed és a BoE összehangolt kamatvágást jelentett be.

2.2.5 A 2007/2008-as pénzügyi válság következményei

A 2008-2009-es válság számos rejtett problémát hozott felszínre a világgazdaságban és Magyarországon, rámutatott a közgazdaságtan hibáira, a súlyos egyensúlytalanságokra, amelyek alapjaiban befolyásolják a következő évtizedben rejlő lehetőségeket. Megváltoztak a világ pénzügyi piacai és a világgazdaság gazdasági feltételei, de a társadalom is drámaian

megváltozott. A pénzügyi válságnak sok tanulsága van a pénzügyi szektor számára. Egyrészt a pénzügyi rendszer eredendően törekeny és érzékeny a pánikra. Másrészt tévedés azt gondolni, hogy a stabil infláció elegendő a gazdaság stabilizálásához. Ezzel szemben a gazdasági stabilitás időszakában a pénzügyi rendszer sebezhetőbbé válik, mivel a gazdasági szereplők hajlamosak nagyobb kockázatot vállalni. A gazdaságpolitikusok végül nem hoznak elegendő döntést a válság mélypontjáig. A válság előtti engedékenységgel mögött az a meggyőződés állt, hogy a résztvevők önérdéke a pénzügyi rendszer stabilitása és hatékony működése (Felcser, 2016).

2.3 A Covid-19-járvány hatására kialakult válsághelyzet

A 2020 elején kirobbant COVID-19 világjárvány óriási változásokat hozott a világ országaiban, olyan intézkedésekkel, amelyek bizonyos ágazatok tekintetében gyengüléshez, míg más ágazatokat tekintve növekedéshez vezetett. A távmunka népszerűsége, valamint a turizmus, a vendéglátóipar és a szórakoztatóipar hanyatlása a demográfiai viselkedés megváltozását eredményezte. A világjárványnak köszönhető változások hozzájárultak a vagyoni egyenlőtlenség növekedéséhez. A fogyasztói értékrend és a jövedelmi helyzet változásai a nemzetgazdaság minden területére kihatással voltak. A járvány megfékezésére hozott korlátozó intézkedések súlyos társadalmi-gazdasági következményekkel jártak, és az összefüggések összetettek és mélyrehatóak. A járvány által kiváltott válság eltérő módon érinti az egyes országokat, gazdasági szektorokat, ezért a térbeliség a járvány földrajzi elterjedésének és a válság területi megjelenésének egyik fontos magyarázó tényezője (Uzzoli , Kovács , Páger , & Szabó, 2021). A COVID-járvány sokkal több volt, mint egy hatalmas globális egészségügyi probléma - minden szinten válságot jelentett az emberiségre nézve. Negatív hatásait kifejtette társadalmi, kulturális, környezeti és gazdasági szinten is. (Deborah Lupton, 2021)

2.3.1 A COVID-19 kezdete és kirobbanása

Ahogy az a COVID-19 névből is látszik, a koronavírus járvány 2019-ben ütötte fel a fejét, viszont Európa nagy része 2020 elején találkozott vele. 2019 decemberében egy új koronavírus okozta betegség jelent meg a kínai Vuhanban, az első tünetegyüttest ismeretlen „vírusos tüdőgyulladásos” megbetegedésként diagnosztizálták a kínai hatóságok, az esetet **2019. december 31-én** jelentették a WHO-nak. A járvány hamar áttért Kína más részeire és a világ többi részére is. A terjedés megakadályozhatatlanná és visszafordíthatatlanná vált, ezért az érintett országok hamar szankciópolitikai döntések meghozatalára kényszerültek. A 2020-as

gazdasági válság nemcsak a nemzeti gazdaságokra volt negatív hatással, akadályozva azok fenntartható fejlődését, hanem a világgazdaság egészére is, növelve annak egyensúlyhiányát. Ezért a kiegyensúlyozott világgazdaság fenntartása érdekében a fejlett és a fejlődő országok erőfeszítéseinek egyesítésére volt szükség a válság közös kezelése és a válság megoldásának felgyorsítása érdekében. (Sergey S. Zmiyak, 2021)

2.3.2 A COVID-19-járvány későbbi eseményei időrendben

2020 január 28.-án az EU Tanácsának horvát elnöksége úgy határozott, hogy információmegosztási üzemmódban aktiválja az uniós politikai szintű integrált válsághárítási mechanizmust (IPCR). **2020 februárjára** jelentősen megnövekedett a COVID-19 eseteinek száma főleg Észak-Olaszországban, viszont ezzel egyidőben az unió más tagállamai is újabb fertőzöttekről számoltak be. Az új kórokozó **2020. február 11-én** kapott nevet, az Egészségügyi Világszervezet hivatalosan is SARS-CoV-2 néven nevezte el az új koronavírus és az általa okozott betegséget pedig COVID-19 névre keresztelte. **Március 2.-án** figyelemmel a romló helyzetre, valamint szem előtt tartva a különböző ágazatok (egészségügy, polgári védelem, gazdaság) és a konzuli hatóságok érintettségét, az elnökség teljes körű üzemmódban aktiválta a válsághárítási mechanizmust. A nemzetközi előfordulások után a járványt a WHO **március 11-én** nyilvánította világjárványnak, Magyarországon az első regisztrált megbetegedést **március 4-én** jelentették be. **2022. március 16.-án** A G7-ek (az angol Group of Seven - az iparilag legfejlettebb demokratikus országok csoportjának vezetői alkotta informális fórum) vezetői a globális válság kezeléséről egyeztettek, a videokonferencián elkötelezték magukat amellet, hogy együttműködnek.

Négy prioritásról állapodtak meg, hogy irányt szabjanak a Covid19-világjárványra adott uniós veszélyhelyzeti válasznak. Célkitűzésükben szerepelt a vírus terjedésének korlátozása, a foglalkoztatás, a vállalkozások és a gazdaság támogatása, az orvostechnikai felszerelésekkel való ellátottság biztosítása, valamint a kezelési módokra és az oltóanyagra irányuló kutatások előmozdítása. **Március 18-án** az Európai Tanács álláspontot foglalt azon jogalkotási javaslatok mellett, amelyek célja az EU 2020 költségvetéséből források felszabadítása a COVID-19 világjárvány hatásainak kezelésére. Az eurócsoport **március 24.-én** áttekintette és értékelte az EU és a tagállamok által a COVID-19 világjárvány okozta károk kezelésére hozott intézkedéseket. A miniszterek megvitatták az uniós intézmények által jelenleg vizsgált egyéb szakpolitikai válaszokat is, például az Európai Stabilitási Mechanizmus (ESM) igénybevételét.

2020 áprilisában a külügyminiszterek a COVID-19 világjárványra adott nemzetközi válaszlépésekről, az igazságügyi miniszterek az igazságszolgáltatásban tett intézkedésekről, a honvédelmi miniszterek pedig a COVID-19 válság kezelésének támogatásáról és a világjárvány hadműveletekre gyakorolt hatásáról tárgyaltak.

A fejlesztési miniszterek megállapodtak egy 20 milliárd eurós globális válságkezelési terv elindításáról. Az oktatási miniszterek megvitatták a diákok, tanárok, iskolák és családok támogatásának legjobb módját, az egészségügyi miniszterek pedig a közös kilépési stratégiáról, a kereskedelmi miniszterek pedig a Covid-19 világjárvány globális kereskedelemre és ellátási láncokra gyakorolt hatásáról tanácskoztak. A gazdasági miniszter és a pénzügyminiszter a rendkívüli intézkedések végrehajtásáról tárgyalt.

Végül a belügyminiszterek megvitatták a jelenlegi helyzetet és a járvány megfékezését célzó intézkedések feloldásával kapcsolatos további intézkedéseket, a közlekedési miniszterek pedig felvázolták az intézkedések enyhítésének lehetséges jövőbeli kihívásait. **2020 májusában** a tagországok foglalkoztatási és szociális miniszterei videokonferencia keretében találkoztak, hogy megvitassák a Covid-19 világjárvány demográfiai kihívásainak hatásait, valamint az EU munkaerő-piaci és szociálpolitikai intézkedéseinek uniós és nemzeti szintű támogatását. támasztási erőfeszítések kontextusában. A távközlési miniszterek megvitatták a Covid-19 válság iparágra gyakorolt hatását. A Tanács állást foglalt a közlekedési ágazatot segítő intézkedésekről, ezért rendkívüli intézkedéseket vezettek be, hogy segítsék a légi, vasúti, közúti és hajózási ágazatban működő cégeket és hatóságokat a koronavírus okozta válság hatásainak kezelésében.

2020 júniusában aktválásra került az „Európa együtt” csomag, mely egy globális szintű reagálás a Covid19-válságra, az az közel 36 milliárd euró mozgósítása az egészségügyi rendszerek megerősödése, a társadalmi-gazdasági helyreállítás elősegítése érdekében. A helyreállítás érdekében A foglalkoztatási és szociális miniszterek megvitatták, hogyan lehet ellenállóbbá tenni a munkaerőpiacokat. Szóba kerültek a rugalmas munkafeltételek biztosítása, így például a távmunka, a rugalmas munkaidő és innovatív technológiák, valamint az átképzések/ továbbképzések lehetőségeinek biztosítása.

2020. július 1-jétől a tagállamok kötelesek voltak megkezdeni a külső határokon alkalmazott utazási korlátozások feloldását az ajánlásban szereplő jegyzékben felsorolt harmadik országok lakosai esetében. Július 10.-én Charles Michel, az Európai Tanács elnöke előterjesztette az EU hosszú távú költségvetésére és a helyreállítási csomagra vonatkozó új javaslatát az Európai Tanács ülésének előkészítéseként, és így fogalmazott: „*Talpra állásunk*

célkitűzései három szóban foglalhatók össze: konvergencia, reziliencia és átalakulás. Konkrétabban: a Covid19 okozta károk helyreállítása, gazdaságaink megreformálása, illetve társadalmaink átalakítása.”

December 17-én miután az Európai Parlament 2020. december 16-án jelezte egyetértését, a Tanács elfogadta az EU 2020–2027-es időszakra vonatkozó többéves pénzügyi keretét (MFF) megállapító rendeletet.

December 21-én az EU feltételes forgalomba hozatali engedélyt adott a BioNTech és a Pfizer által kifejlesztett Covid19-vakcina számára, amely így az első, uniós használatra engedélyezett oltóanyagként jelent meg az egészségügyben. **Február 25-én** az új variánsokra tekintettel az uniós vezetők megállapodtak abban, hogy a nem alapvetően szükséges utazásokat egyelőre korlátozni kell, továbbá a hangsúlyt vakcinák engedélyezésének gyorsítására gyártására és elosztására, valamint az oltási kampányokra helyezték. 2021 márciusában az EU immáron a negyedik Covid19-vakcina uniós használatát engedélyezte, ez volt a Janssen (Johnson & Johnson) által kifejlesztett Covid19-vakcina. **Március 25-én** az uniós vezetők intenzívebb erőfeszítéseket sürgettek az oltóanyagok bevezetése terén, sürgősen gyorsítani kezdték a vakcinákkal kapcsolatos folyamatokat.

Április elsején az uniós tagállamok extra adag oltóanyagokat juttatnak a leginkább rászoruló tagállamoknak, így a megállapodás értelmében 5 ország, Bulgária, Észtország, Horvátország, Lettország és Szlovákia amellet, hogy lakosságárányosan részesül a 10 millió adagból, köztük további 2,85 millió adag „szolidaritási vakcinát” osztanak szét. **2021 május 20-án** a Tanács határozatot fogadott el, melyben az EU támogatja a világvilágjárványokról szóló szerződést célzó WHO-folyamat elindulását, valamint a portugál elnökség politikai megállapodásra jutott az Európai Parlamenttel az uniós digitális Covid-igazolványról

2021 november 26-án az uniós országok magas szintű veszélyhelyzeti IPCR-kerekasztal mellett egyeztettek a B.1.1.529-nek vagy omikronnak nevezett új Covid19-variáns dél-afrikai felbukkanására adandó uniós válaszlépésekről és megállapodtak abban, hogy működésbe hozzák a vészfékmechanizmust. **2022 január 10-ére** úgy döntöttek beszüntetik „vészfékmechanizmus” alkalmazását, hogy újra indulhasson az EU és a dél-afrikai országok közötti légi közlekedés. **2022 márciusára**, ét évvel a világvilágjárvány kezdete és egy évvel az uniós oltási kampányok elindítása után a tagállamok megvitatták, hogy a Covid19 elleni oltással kapcsolatos új kihívások kezelése érdekében miként kellene aktualizálni az oltóanyag-beszerzési és -adományozási stratégiájukat, ugyanis az oltóanyag kínálat már meghaladta a keresetet. **2022 június 13-án** meghosszabbításra került a Covid-igazolvány létrehozásáról szóló

rendelet hatályának, melynek értelmében a jelenlegi rendelet hatályát veszti, viszont a meghosszabbításnak köszönhetően az igazolvány egy évvel tovább, 2023. június 30-ig érvényes lesz. **2022 december 13-án** a Tanács aktualizált ajánlásokat fogadott el az EU-ba való utazásról és az EU-n belüli szabad mozgásnak a Covid19-világjárvány idején történő megkönnyítéséről, melynek értelmében a tagállamok nem korlátozhatják tovább az utazást. **2023 január 4-én** az uniós országok koordinált elővigyázatossági megközelítésről állapodtak meg a Covid19-cel kapcsolatos legutóbbi kínai fejleményekre válaszul, ugyanis Kína 2023. január 8-tól enyhítette az utazási korlátozásokat (Az EU Tanácsának és az Európai Tanácsnak a hivatalos honlapja, 2023).

2020 koratavasznán a koronavírus olyan sajátos kihívások elé állította még a fejlett országokat is, köztük Magyarországot, melyre a fejlett egészségügyi rendszerek és járványügyi tervek ellenére sem tudtak megfelelő társadalmilag optimális intézkedésekkel válaszolni kormányzati szinten. A korai epidemiológiai számításokra alapozva elsősorban kínai adatok alapján 1 százalékos, sőt azt meghaladó halálozás sem tűnt elképzelhetetlennek (Smriti, 2020).

Az egészségügyi hatásokon túl, a drákói intézkedések horderejére is fogható, hogy jelentős gazdasági visszaesésre lehetett számítani a jövőben, továbbá az sem megállapítható, hogy mennyiben a járvány (megbetegedések és viselkedési reakciók, keresletcsökkenés), és mennyiben az ellene hozott intézkedések (iskolabezárás, kijárási korlátozások, létszámleépítések) befolyásolták a későbbi kialakult válsághelyzetet. (Váradi, 2020)

3. ALKALMAZOTT MÓDSZEREK (ANYAG ÉS MÓDSZER)

Kutatásaim alapjául elsődlegesen a KSH, illetve a STADAT adatbázisai szolgáltak. Az általam kigyűjtött adatokat ezután a Microsoft Excel programban rögzítettem minden adatot külön táblázatra bontva, így később ezekből készültek a kimutatásaim, a változásokat egyértelműen szemléltető diagramjaim.

3.1 Munkanélküliség

A Központi Statisztikai Hivatal 1992-től új statisztikai adatgyűjtési módszereket kezdett el alkalmazni a magánháztartásban élők gazdasági aktivitásának – foglalkoztatásának és munkanélküliségének – vizsgálatára. A vizsgálat alapján készült munkaerő-felmérés a magánháztartások 15-74 éves korosztály gazdasági aktivitásáról ad reprezentatív tájékoztatást. Az adatgyűjtésből származó adatok alapvető célja, hogy a foglalkoztatás és a munkanélküliség alakulását figyelembe véve, hiteles jelentést adhassak a munkaerőpiacról. Számbavételi kategóriákat tekintve a magyar munkaerő-felmérés vizsgálata alá esett népességet egy meghatározott időszakban végzett tevékenységük alapján két főcsoportba lehet sorolni, így elkülönül a gazdaságilag aktív (a rendelkezésre álló aktív munkaerő) és gazdaságilag nem aktív (inaktív) munkaerő.

3.2 Infláció

A fogyasztói árindex a háztartások (népesség) által saját felhasználásra vásárolt áruk és szolgáltatások (átlagos) árának időbeli változását méri. Részben módszertani, részben technikai okok miatt bizonyos vásárlások, mint például ingatlan vagy szolgáltatások (természetbeni juttatás) kizárásra kerülnek. A fogyasztói árindex az infláció mértékét, vagyis a "pénzromlást" jelzi. Az árváltozások mérése a termékek és szolgáltatások megfelelően kiválasztott képviselőiből összeállított fogyasztói kosár alapján történik, hónapról hónapra figyelemmel kísérve az árváltozásokat. A termékek és szolgáltatások különböző kategóriáira (élelmiszer, ruházat, lakásenergia stb.) a részindexek kiszámítása során a végeredmény - az alindexek súlyozásával - az áruk és szolgáltatások árváltozásait egyetlen számadatba foglalja. A fogyasztói árindexek (HICP, EICP, MUICP) az Eurostat által a nemzeti statisztikai hivatalok által szolgáltatott fogyasztási adatokból számított árindexek, amelyek harmonizált

indexszámok. E mutatók célja az inflációs ráták összehasonlíthatóságának biztosítása az EU-tagállamok között.

3.3 GDP (bruttó hazai termék)

A Bruttó Hazai Termék (BHT), más néven Gross Domestic Product (GDP) a makrogazdasági mutató, amely egy ország gazdasági teljesítményét méri egy adott időszak alatt, általában évente. Általa ideális képet kaphatunk egy adott ország, jelen esetünkben Magyarország, lakosságának életszínvonaláról, gazdasági teljesítményéről. A GDP a gazdaság és a gazdasági teljesítmény értékelésének fontos mutatója, amely gazdaságpolitikai döntések meghozatalára, a gazdasági növekedés és infláció elemzésére, a nemzetgazdasági állapotok nyomon követésére szolgál. Hazánkban a KSH (Központi Statisztikai Hivatal) felel az ország gazdasági adatainak gyűjtéséért, a GDP számításához a termelési (kibocsátási), keresleti és jövedelmi módszert is alkalmazzák.

3.4 Beruházások értéke

A beruházások értékének vizsgálata kulcsfontosságú szerepet tölt be a gazdasági elemzésben, mivel a beruházások hozzájárulnak a gazdasági növekedéshez és a hosszú távú gazdasági teljesítményhez. A beruházások értékét vizsgálva megállapítható, hogy mennyi tőkét fektetnek a magyar gazdaságba, és ez milyen hatást gyakorol az ország gazdasági fejlődésére. Vizsgálati módszereim közé tartozott a nettó és bruttó beruházások, illetve a beruházási ráta elemzése, tanulmányozása.

3.5 Vállalkozásdemográfia

A vállalkozások demográfiáját illetően, felmérésemhez az Eurostat harmonizált adatgyűjtéseit hívtam segítségül, melyek összehasonlítható adatokat biztosítottak számomra az Európai Unió és az Európai Szabadkereskedelmi Társulás (EFTA) tagállamainak vállalkozásairól. A vállalkozásdemográfiaiadat-gyűjtésnél a piacorientált vállalkozások létrehozásával, megszűnésével, növekedésével és csökkenésével foglalkoztam. Felülvizsgáltam továbbá a KSH adatbázisát is, melyen keresztül a társas vállalkozásokat, illetve a vállalkozói igazolvánnyal rendelkező egyéni vállalkozásokat is be tudtam vonni a megfigyelési körbe. Fontosnak tartom megjegyezni, hogy helyzetfelmérésem nem terjed ki az

adószámmal rendelkező magán- személyekre, a költségvetési és a nonprofit szervezetekre, így ezek érdemi változásai sem kerülnek elemzésre írásomban.

Mindezen mutatók együttes vizsgálatát elvégezve, azok makrogazdasági összefüggéseit is számba véve igyekeztem olyan összefüggéseket találni a vizsgált gazdasági válságok között, amik a jövőre való tekintettel segítséget nyújthatnak azok megoldására.

4. EREDMÉNYEK ÉS ÉRTÉKELÉSÜK

Az általam vizsgált társadalmi és gazdasági mutatókon keresztül igyekszem valós képet adni a végbement változásokról. A társadalmi mutatók közül a munkanélküliségi rátát vizsgálom, míg gazdasági szempontból a GDP, az infláció, a beruházások értéke és a vállalkozásdemográfia kerül górcső alá.

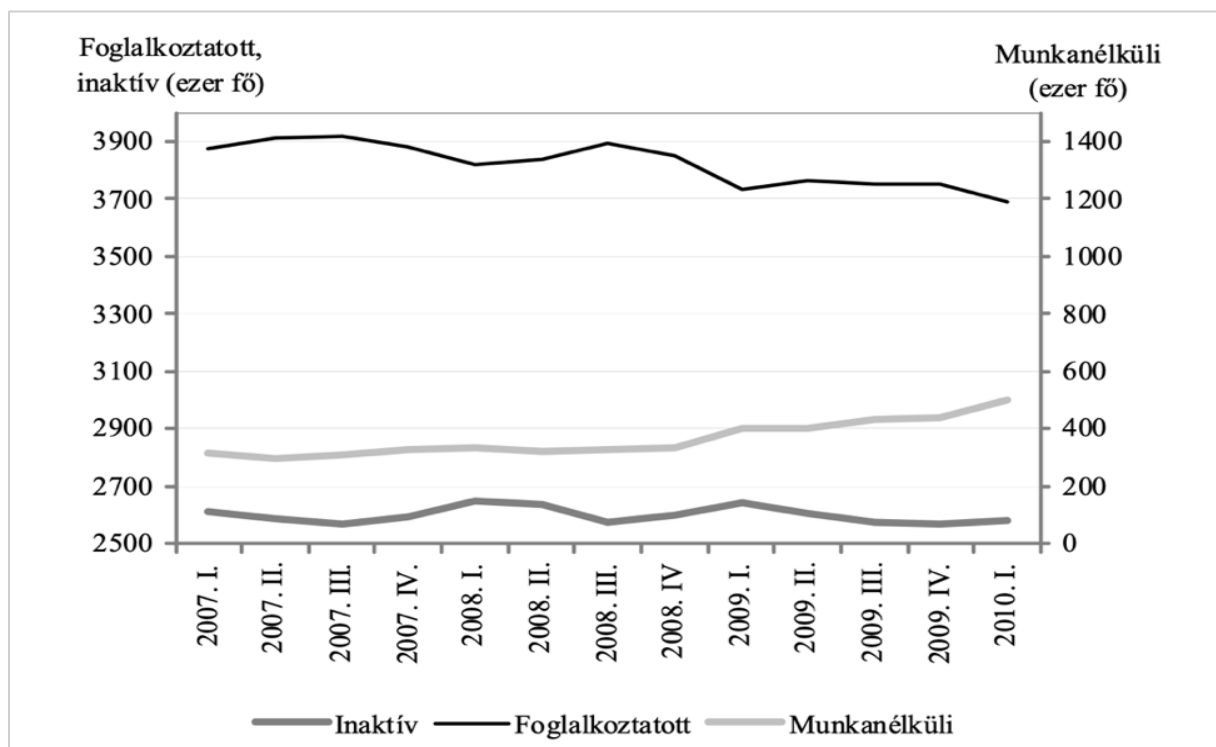
4.1 2008-as pénzügyi válság elemzése

4.1.1 Munkanélküliség és foglalkoztatottság (2007-2009)

A 2008-as gazdasági és pénzügyi világválság következményeként munkaerő-piaci válság alakult ki az Európai Unió tagországaiban közel 5 millióval, míg az OECD (Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet) tagállamaiban 20 millióval nőtt a munkanélküliség száma. Magyarországon is jelentősen visszaesés volt tapasztalható foglalkoztatottság tekintetében. 2009-ben, az egy évvel korábbi eredményekhez viszonyítva, amikor az év utolsó negyedét nézve, kedvezőtlen munkaerő-piaci tendenciák jellemezték hazánkat. Bár mind a foglalkoztatás csökkenése, mind a munkanélküliség emelkedése a legtöbb EU-tagállamban kisebb volt a jellemzőnél, hazánk helyzete sajátos, relatív munkaerő-piaci helyzete érdemben nem változott.

1. ábra: A fő munkapiaci állományok alakulása 2007 és 2010 első negyedéve között (15-64 éves népesség)

Forrás: saját szerkesztés KSH munkaerő-felmérések alapján készült

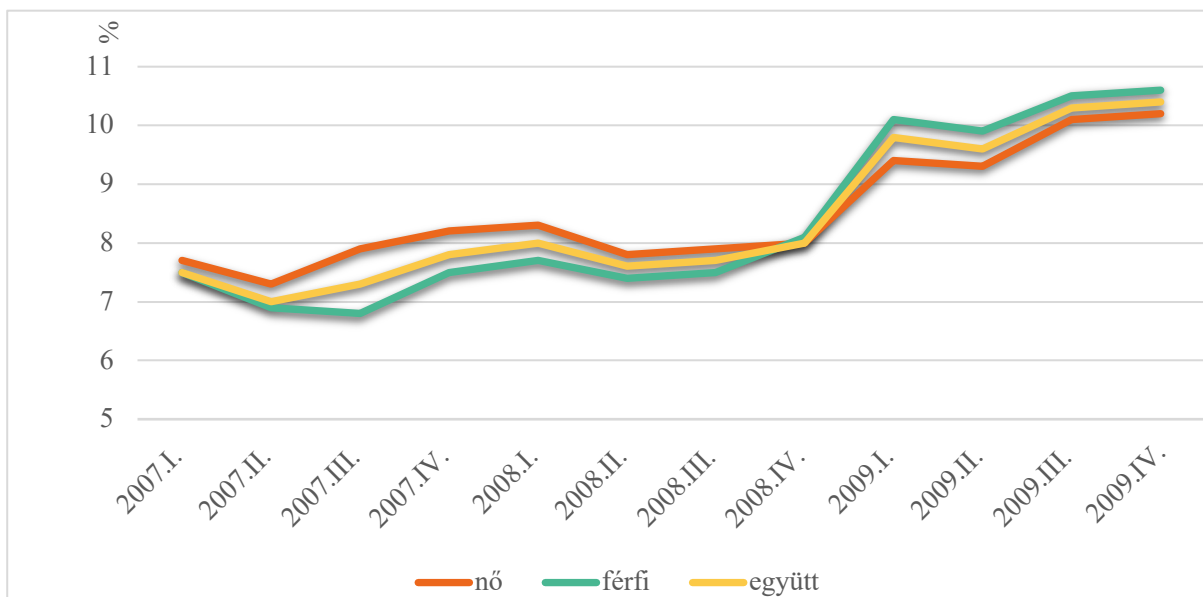

1998-hoz képest 2008-ra a 15-64 éves népesség foglalkoztatása 53,6 százalékról 56,7 százalékra nőtt, ez köszönhető elsősorban a nyugdíjkorhatár emelésének, valamint a népesség javuló iskolázottságának (Kátai & Nobilis , 2009).

2008 második felére már jelentős visszaesés volt megfigyelhető, 2009-ben a megfelelő érték már csak 55,4 százalék volt, mely nem is változott később sem érdemben. 2008 III. negyedévében a 7,7%-os magyar munkanélküliségi ráta 2008 IV. negyedévére 8%-ra nőtt, amit 2009 I. negyedévében 9,7%-os, II. negyedévében 9,6%-os ráta követett, 2009 III. negyedévében már átlépte a lélektani határnak tekintett 10%-ot és a IV. negyedévben 10,5%-ra változott (2. ábra). Az EU tagállamokat tekintve mindösszesen négy ország esetében figyelhető meg hazánk tendenciájánál meredekebb emelkedés a munkanélküliségi rátánál, valamint 2 másik országnál a magyarral azonos ütemben következett be változás. Így összeségében a válság időszakát vizsgálva kijelenthető, hogy nőtt az Európai Unió egészét jellemző és a magyar munkanélküliségi ráta közötti különbség. (Cseres-Gergely, 2011)

2. ábra: Munkanélküliségi ráta alakulása negyedévente, 2007. I.–2009.

Forrás: saját szerkesztés KSH (2007,2009) adatok alapján)

A munkanélküliek abszolút száma az unióban a 2008-as II. negyedév és 2009-es II. negyedév között 4,8 millió fővel gyarapodott, így elérve a 20,9 milliót, melyhez Magyarország ezen időszakban 82 ezer fővel járult hozzá, 2008 III. negyedévéhez viszonyítva (ami nálunk bázisidőszaknak tekinthető) viszont 2009 végéig 115 ezerrel nőtt a munkanélküliek száma.

A munkanélküliségi ráta mindkét nem esetében számottevően növekedett, tekintve, hogy a válság különösebben a férfi munkaerőt alkalmazó ágazatokat sújtotta, így a férfiak munkanélküliségi mutatója meghaladja a nőkéét 2009-ben. Éves átlag szintjén a nők munkanélküliségi rátája az előző évhez viszonyítva 8,1%-ról nőtt 9,8%-ra, míg a férfiaké 7,7%-ról 10,3%-ra változott. A 15-24 évesek gazdasági aktivitásával párhuzamosan a munkanélküliségi rátájuk is drasztikusan romlott (19,9%-ról 26,5%-ra nőtt). A válság hatására különösen a feldolgozóiparban dolgozók kerültek leépítésre, 41 ezer fővel gyarapodott a munkanélküliek tábora, a létszámcsökkentésben főként a férfiak voltak érintettek.

Azok, akik korábban a gépjárműjavítás, a kereskedelem egyes ágazataiban dolgoztak szintén elveszítették állásukat, lélekszámuk 14 ezerrel növekedett. Mintegy 9 ezer fővel gyarapodott azok tábora is, akik építőiparban dolgoztak. 2009-re a munkanélküliek álláskereső időtartama szerinti összetétele is átalakult, megnőtt a friss munkanélküliek aránya, azaz azoké, akik kevesebb, mint 12 hónapja kerestek állást 51,6%-ról 57,0%-ra növekedett, a tartósan,

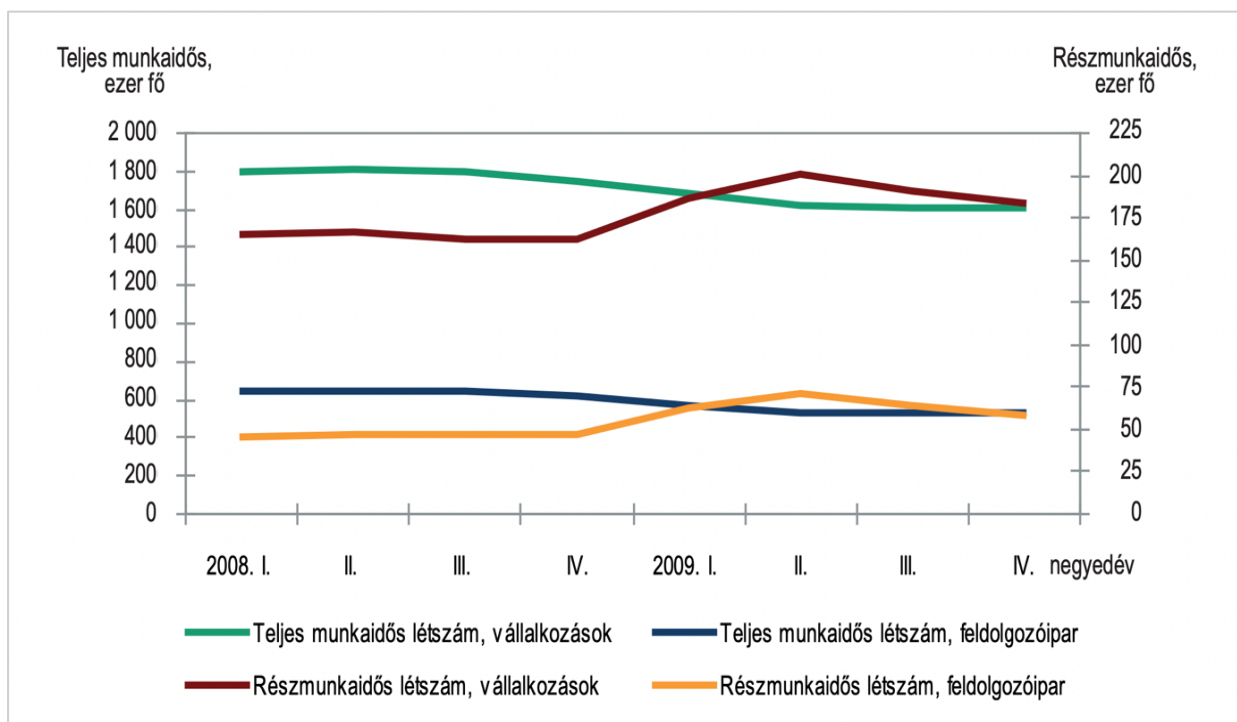
legalább 1 éve állást keresők aránya 48,4%-ról 43,0%-ra redukálódott, ezzel a munkakeresés átlagos időtartama lecsökkent 16,5 hónapra. 2009-ben a nyilvántartott álláskeresők száma (a havi adatok átlaga alapján) 562 ezer fő volt, mely 27%-kal magasabb a 2008-ban mért adatoknál (Központi Statisztikai, 2010).

2009-ben a 15-74 éves munkanélküliek létszáma 479 ezer volt, ami 101 ezerrel többnek bizonyult az előző év létszámához képest. A munkanélküliségi ráta 11,4% -os értéke, 2,3 százalékpontos növekedést mutatott az előző év azonos időszakához viszonyítva. A férfiak munkanélküliségi rátája 2,6 százalékponttal, a nőké 2 százalékponttal nőtt. 2020-ban a 15-74 éves munkanélküliek száma 41 ezer fővel gyarapodott így ezen korosztály létszáma 197 ezerre nőtt, a munkanélküliségi ráta 0,9 százalékponttal növekedett 4,2%-ra. A munkanélküli férfiak száma 21 ezerrel 103 ezerre, a munkanélküliségi ráta 0,8 százalékponttal 4,0 százalékra, míg a munkanélküli nőké 20 ezerrel 94 ezerre, a munkanélküliségi ráta 1,0 százalékponttal 4,5 százalékra emelkedett. A munkaerő piacon, 2009-ben a válsághelyzetre adott válaszként széles körben elterjedtek a létszámleépítések.

Ez leginkább azoknak a vállalkozásoknak kedvezett, amelyek értékesítési problémáikat átmenetinek tekintették és igyekeznek megtartani a képzett munkaerőt. A munkaidő-csökkentés egyik formáját, mely abban merült ki, hogy a néhány napig, hétig leállást rendeltek el, főként az autóiparhoz kapcsolódó nagyvállalatok alkalmazták a termelés átmeneti visszafogása érdekében. A másik elterjedt forma a teljes munkaidős szerződések egy részének részmunkaidősre történő módosítása volt, így az állások teljes száma tulajdonképpen változatlan maradt. Ennek eredményeként, míg 2009-ben az öt főnél nagyobb vállalkozások teljes munkaidőben foglalkoztatottak száma 157 ezerrel csökkent az előző évhez képest, addig a részmunkaidőben foglalkoztatottak száma 27 ezerrel nőtt. Ez utóbbi növekedés nagy része a feldolgozóiparban végzett fizikai munkákban összpontosul (3. ábra).

3. ábra: Teljes és részmunkaidőben dolgozók létszámának alakulása Magyarországon a versenyszférában és a feldolgozóiparban, 2008–2009

Forrás: KSH időszaki elemzésben közölt adatok

Az legalább 50 főt foglalkoztató vállalkozások 2008. és 2009. szeptemberi adatait összevetve látható, hogy a nagy- és középvállalkozások jelentős része elbocsátással reagált a válságra. 2009 nyarától úgynevezett „létszámstop” került bevezetésre a gazdasági megszorító intézkedések részeként a közszférában, ez viszont tényleges leépítésnek nem tekinthető. Ezen intézkedés inkább az állami szerepvállalásra gyakorolt pozitív hatást, illetve a közfoglalkoztatásba bevont csoport jellemzői markánsan eltértek, de a versenyszférában feleslegessé vált. A foglalkoztatottság növekedésével egyidejűleg kialakult a munkaerőhiány is. A válság hatására megugrott a heti újonnan munkanélküli segélyért folyamodók száma is, ami hatását a bérek növekedésére fejtette ki, ezzel az infláció mértékének növekedését okozta.

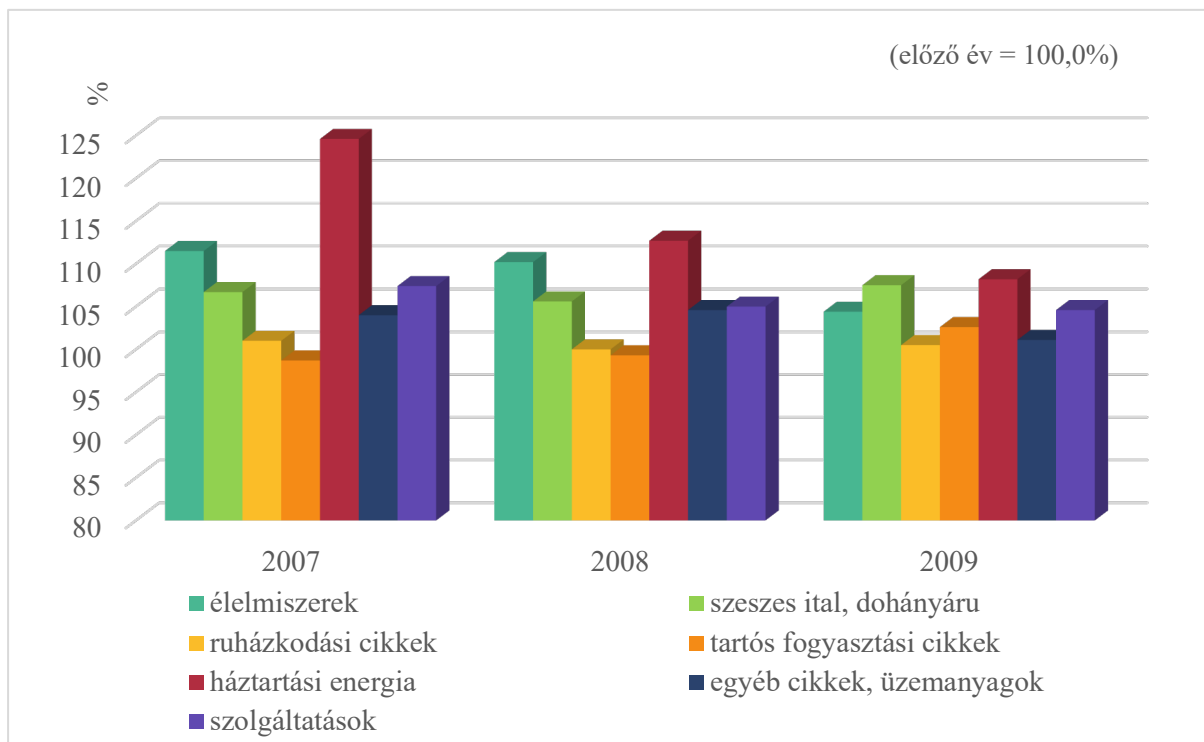
4.1.2 Az infláció és a fogyasztóiár-index (2008-as válság esetében)

A 2006-2007. évi nemzetközi gazdasági konjunktúraciklus tetőzését követően a 2008-2009-ben a világ gazdaság olyan makrogazdasági válságot élt meg, mely a második világháború óta a legerőteljesebbnek számított. Hatásai az amerikai gazdaság recesszióján keresztül az egész

világgazdaságban megmutatkoztak. Jelentősen csökkent a bankközi piacon rendelkezésre álló források mennyisége, nőtt a hitelfelvétel költsége, és elveszett a lendület a nemzetközi gazdaság gyors növekedésének fenntartásához. A fogyasztás színvonalát tekintve elmondható, hogy a válságkezelő intézkedéseknek köszönhetően tompítottan fejtette ki hatását a recesszió, viszont ennek ellenére a fogyasztói árak minden országban emelkedésnek indultak 2008-tól, a világ átlagában ez a növekedés megközelítőleg 2%-os, ugyanis az előző évi 4%-ról 6%-ra nőtt a fogyasztói áremelkedés.

4. ábra: A fogyasztóiár-index vizsgálata 2007-2009 között Magyarországon

Forrás: saját szerkesztés KSH adatok alapján

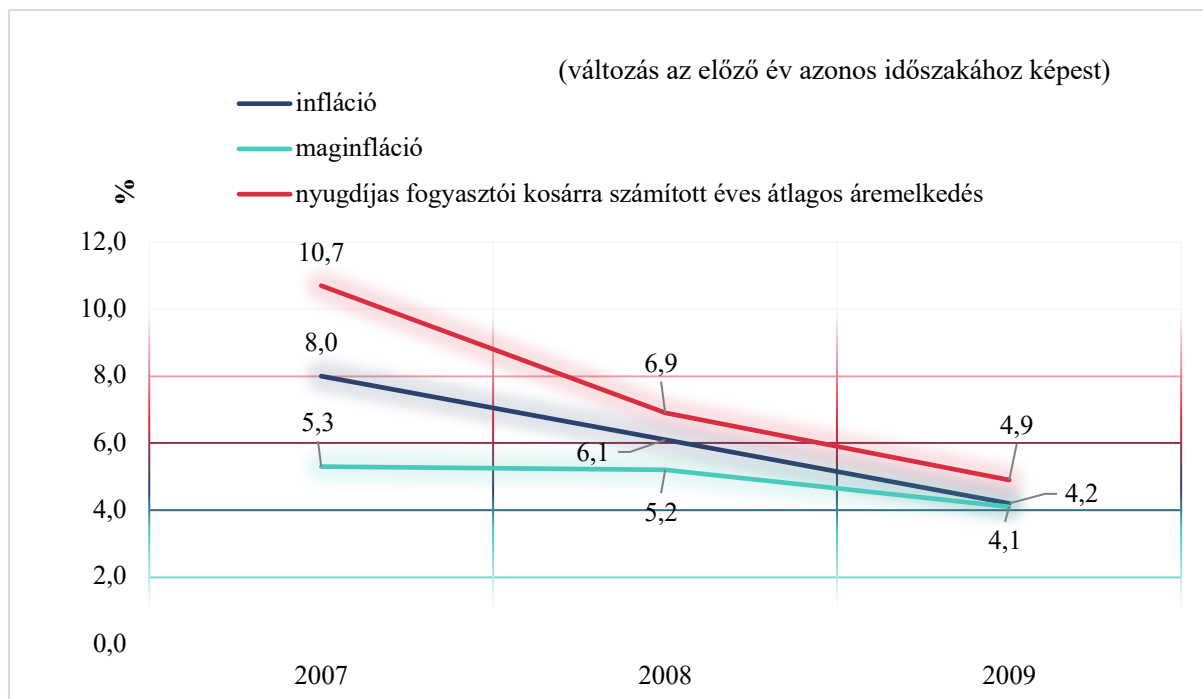
A kőolaj ára egy év alatt megduplázódott, a mezőgazdasági és élelmiszerárak mérsékeltebben nőttek. A gazdasági lassulás ellenére az árutőzsdei termékek árai tovább emelkedtek, részben a túlkereslet, részben az árutőzsdei spekuláció eredményeként. 2009-ben a válság az infláció mérséklődését hozta, a második és harmadik negyedév mélypontján számos országban jelentkeztek deflációs hatások. 2008-ban a termékek és szolgáltatások világkereskedelme csak 2,8%-kal nőtt, ami lényegesen lassabb volt az előző évinél. Különösen a termékek forgalmi aránya redukálódott drasztikusan. Az üzleti szolgáltatások forgalmának dinamikája 19%-ról 11%-ra fogyatkozott. Az áru- és szolgáltatásexport mind a fejlett, mind a

fejlődő országokban mintegy 12 százalékkal esett vissza 2009-ben az előző évhez képest, részben az alacsonyabb árak és a kereslet miatt.

A 2006 nyara óta tartó sokkok (kezdetben a költségvetési kiigazításokhoz kapcsolódó adó-, járulék- és szabályozott áremelések, majd 2007 nyarától a nyersanyag- és energiaárak meredek emelkedése) után a vállalati szektor kénytelen volt alkalmazkodni az új költségnövelő hatáshoz. 2008-ban átlagosan 6,1%-kal emelkedett a fogyasztói ár, a 2008. decemberi érték 3,5 százalékponttal volt magasabb a 2007. decemberinél. Az infláció decemberi csökkenése a járműüzemanyagárak 9,4 százalékos csökkenésével függhet össze, amely önmagában 0,5 százalékos árcsökkenést okozott.

5. ábra: Az infláció, a maginfláció és a nyugdíjas fogyasztói kosárra számított éves átlagos áremelkedés alakulása (2007-2009)

Forrás: KSH (saját szerkesztés)

2008–2009-ben a harmonizált fogyasztóiár-index alakulásában két markáns trend bontakozott ki: 2008-ban a legtöbb európai államban nagymértékben emelkedett az infláció, majd 2009-ben a drágulás mértéke visszaesett. Az Európai Unióban 2008-ban 3,7, az eurózónában 3,3 százalékos volt a fogyasztói árak emelkedésének üteme. 2007 átlagos áraihoz képest a fogyasztói árak 2009-re az Európai Unióban 4,7, az eurózónában 3,6, hazánkban viszont 10,2 százalékkal drágultak. A kereslet szűkülése jelentős fegyverező hatást gyakorolt

a vállalatok árazási magatartására, viszont a deflációs spirált a fejlett államokban – részben a monetáris, valamint a fiskális beavatkozásnak, részben a pozitív inflációs várakozásoknak köszönhetően – sikerült kikerülni. 2008-ban hazánkban a magyarországi fogyasztóiár-index alapján a fogyasztói árak átlagosan 6,1 százalékkal emelkedtek, ez 1,9 százalékponttal mérsékeltebb, mint amit 2007-ben regisztráltak. Az év első nyolc hónapjában 6,5–7,1 százalék között mozgott az arány, jellemzően a kétszámjegyű éves dinamikát felmutató élelmiszerek (10,2%), ezen kívül az üzemanyagok (10,6%) tartották magasan az inflációt. Az év második felében a nyersanyagpiacokon jelentős korrekció zajlott le.

2007 végén az élelmiszerár-emelkedés beépült a bázisba, ennek eredményeként 2008. decemberre 3,5 százalékra mérséklődött a drágulás mértéke. Az infláció 2009 első negyedében tovább lassult, főként az üzemanyagárak korrekciójának köszönhetően. Az infláció az év közepére 5% fölé emelkedett, főként az áfa változása miatt: az általános áfakulcs 20%-ról 25%-ra emelkedett, míg a tej és tejtermékek a kenyér és édességek, a távhőszolgáltatás szálláshely-szolgáltatás áfája 20%-ról 18%-ra csökkent. Az 5%-os kedvezményes kulcsra jogosulttermékek köre nem változott. A járműüzemanyag, a szeszesitalok és a dohánytermékek jövedéki adója szintén emelkedett. A gyenge belföldi kereslet hatásai a harmadik negyedévben egyre hangsúlyosabbá váltak, az infláció júliustól kezdődő fokozatos csökkenését az üzemanyagárak erőteljes emelkedése és az utolsó két hónap bázishatásai mérsékeltek. 2009 egészében a fogyasztói árak 4,2%-kal emelkedtek (KSH, Makrogazdaság, 2008-2009, 2010).

4.1.3 GDP változása (2007-2009)

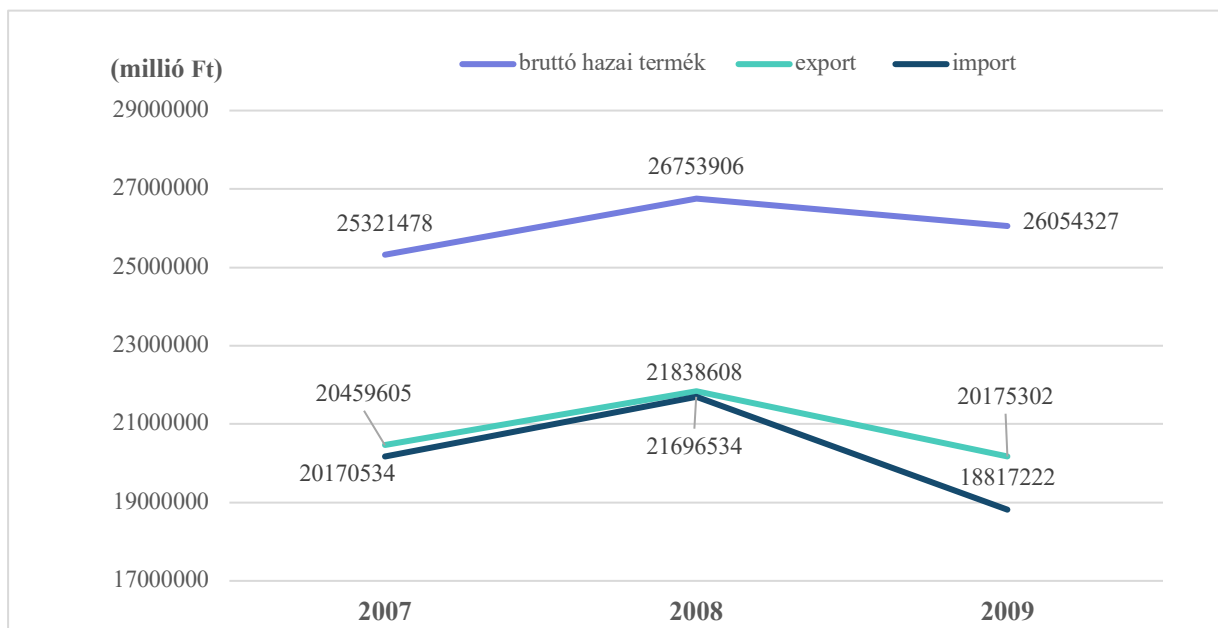
Magyarország gazdasága 2000 és 2006 között évente 3,5-5%-kal növekedett, de 2007-ben a növekedés 1%-ra lassult. Magyarországon a 2007-ben indult nemzetközi világválság 2008-2009-ben teljesebben ki, eleinte a magyar gazdaság stagnált, majd 2009-ben már erőteljesen zsugorodott. 2008-ban Magyarország GDP-je mindössze 0,6%-kal nőtt. Az októberben kitört pénzügyi válság hatására a gazdasági folyamat jelentősen lelassult, a GDP 2008 negyedik negyedében az előző év azonos időszakához képest 2,5%-kal csökkent. Ennek leglényegesebb oka a pénzügyi válság világválsággá terjeszkedése, ennek következtében mind hazánkban, mind gazdasági partnereinknél, mind Nyugat-Európa gazdaságaiban exportunk meghatározó kereslete jelentősen csökkent.

A válság országra gyakorolt hatása tovább mélyült, a befektetők, különösen a pénzügyi intézetek kevésbé voltak hajlandók kockázatot vállalni, a hazai vállalkozások

finanszírozási tere ennek következtében szűkült, a finanszírozási költségek pedig egyre magasabbá váltak, a másik következmény pedig a forint árfolyamának gyengülése és megnövekedett volatilitása volt. A bruttó hazai termék 2009-ben radikálisan, mintegy 6,3%-kal csökkent. 2009. negyedik negyedévében 4%-ra csökkent, ami az első háromnegyedév 6% feletti visszaeséséhez viszonyítva javulásként volt érzékelhető.

6. ábra: A GDP, az export és az import alakulása hazánkban folyó áron

Forrás: saját szerkesztés KSH adatok alapján

2008 végére hazánkra áttért a világgazdasági válság hatására a magyar gazdaság a stagnáláshoz közeli állapotba került, 2009-ben pedig jelentős mértékben hanyatlásnak indult. A bruttó hazai termék (GDP) növekedése 2008-ban 3%-ra redukálódott, a termelés pedig 0,6%-kal esett vissza 2009-ben. 2008 elején a világgazdaság mérséklődési szakaszába lépett, és a kibocsátás növekedése tovább mérséklődött.

A 2008-as gazdasági világválság hatása régióként eltérő volt, de a növekedési rangsorban nem történt jelentősebb változás: 2009-ben Magyarország GDP-je vásárlóerő-paritáson (angolul „purchasing power parity”, rövidítve PPP) számolva az uniós átlag 64%-a volt, ugyanannyi, mint az előző évben, amivel Magyarország a 21. helyen állt az EU-ban.

4.1.4 Beruházások mértéke (2007-2009 között)

Az évközi adatgyűjtésekből származó adatok szerint a nemzetgazdasági beruházás 2008-ban 4791 milliárd forint volt, összehasonlítható áron 3,0%-os csökkenés volt az előző évhez képest. A fejlesztések az év minden negyedében visszaestek. Általánosabbá vált a második félévi visszaesés, 2008 utolsó negyedében a két ágazat, a mezőgazdaság és a könnyűipar, valamint a bányászat kivételével valamennyi ágazat beruházási teljesítménye stagnált vagy csökkent. Az iparági megoszlást tekintve a beruházás kétharmada három iparágból származott: a feldolgozóipar, a szállítás, a raktározás, a posta és a távközlés, valamint az ingatlanügyletek és a gazdasági szolgáltatások. A három nagy iparág beruházási dinamikáját különböző tényezők olyannyira befolyásolták, hogy 2008-ban az említett három nagy iparág fejlődése jelentősen elmaradt az előző évitől.

A szállítmányozási és raktározási ágazat beruházása 8,3%-kal nőtt, elsősorban az út- és útépitések, valamint a vasúti és metróberuházások miatt. A nemzetgazdasági oktatási szektorban az intézményi bővítés, valamint az alap- és felsőoktatás reformja miatt nőttek a beruházások (13,3%). Az energiaszektor beruházásainak növekedése (8,1%) a villamosenergia-termelő gépekbe történő nagy beruházásoknak köszönhető. A mezőgazdasági nemzetgazdasági szektor 7%-os növekedését elsősorban a gépberuházásokat ösztönző központi támogatások ösztönözték. (1. táblázat)

1. táblázat: Néhány kiemelt gazdasági terület beruházásának változása és részesedése az összes beruházásból

Forrás: saját szerkesztés KSH makrogazdasági elemzés adatai alapján 2007-2008

Megnevezés	Változás az előző évhez képest				Megoszlás		
	2006	2007	2008	2009	2007	2008	2009
<i>A nemzetgazdaság összes beruházása</i>	-2,0	0,3	-0,3	-8,6	100,0	100,0	100,0
mezőgazdaság	-6,5	-10,8	-3,6	-15,2	3,7	4,8	5,6
feldolgozóipar	-4,3	23,9	-3,6	-15,2	24,7	22,1	20,2
szállítás	9,6	-1,7	-6,0	8,3	18,4	14,8	17,5
ingatlanügylek	-7,1	-0,6	-1,5	-5,4	25,3	21,1	21,8
közigazgatás, védelem	10,2	-31,2	-28,1	-14,7	4,1	3,7	3,5
oktatás	4,7	-13,4	-13,8	13,3	1,7	1,6	1,6
egészségügy	2,4	-12,3	-2,1	-17,6	1,4	1,6	2,0
egyéb közösségi szolgáltatás	-0,3	-3,2	-11,6	-6,5	4,1	0,5	0,6

2008-ban az ipari belföldi értékesítési árak a fogyasztói árakkal és egyes mezőgazdasági termékek áraival együtt jelentős mértékben emelkedtek, míg a feldolgozóipari belföldi értékesítési árak az átlagosnál alacsonyabb tendenciával emelkedtek. A belföldi értékesítési árak 2008. évi növekedése elsősorban a kőolaj-feldolgozás (24,8%), a villamosenergia-, gáz-, gőz-, vízellátás (18%) és az élelmiszeripar (10,6%) áremelkedésének volt köszönhető. Összesített részesedésük a belföldi értékesítésből 60% körüli. (Hivatal K. S., 2009)

4.1.5 Vállalkozásdemográfia (2007-2009)

A 2007-2009-es globális pénzügyi válságnak két fontos következménye volt. Először is, a pénzügyi rendszer összeomlásának megakadályozására kidolgozott mentőcsomagok a fejlett gazdaságokban az államadósság növekedéséhez vezettek. Másodszor, a válság előtt felhalmozott adósság fenntarthatóságát alapvetően átértékelték. Ez nemcsak a nemzetgazdaságokra, hanem az azokon belüli jövedelemtermelőkre (háztartások, vállalkozások és kormányok) is vonatkozik.

2. táblázat: Vállalkozások számának alakulása (2007-2009)

Forrás: KSH / Vállalkozások demográfija és struktúrája (2006–2018) saját szerkesztés

	2007	2008	2009
Vállalkozások száma összesen	688 058	701 408	688 996
<i>Létszám-kategória szerint</i>			
0–9 fő	653 603	666 371	657 102
10–19 fő	18 461	18 853	17 202
20–49 fő	9 982	10 073	9 076
50–249 fő	5 088	5 157	4 746
250 fős és nagyobb	924	954	870

2007 végén 1,234 millió regisztrált vállalkozás volt Magyarországon. A vizsgált időszakban a növekedés üteme lassult, az egyéni vállalkozásalapítási hajlandóság visszaesése és megszűnése mellett. Míg a társadalmi vállalkozások száma a 3 év alatt nőtt, addig a szervezetek többségét kitevő magánszemélyek száma megközelítőleg 2,0%-kal csökkent. Ezt a folyamatot ellensúlyozta, hogy az őstermelőknek 2008. január 1-jétől kellett módosítani az adószámukat, aminek hatásai már év vége felé érezhetőek voltak. Ennek ellenére az időszak lefolyását tekintve az biztos, hogy a szövetkezetek aránya fokozatosan növekszik az egyéni

vállalkozásokhoz képest, évről évről egyre több egyéni vállalkozás került bejegyzésre. Az új vállalkozások száma 2009-ben mind a társas, mind az egyéni vállalkozások esetében alacsonyabb volt, mint 2008-ban. 2008 és 2009 között az aktív vállalkozások száma csaknem 2%-kal csökkent. Ez a csökkenés az egyéni vállalkozások számának 5,7%-os csökkenésének tudható be.

3. táblázat: Az új vállalkozások aránya a működők százalékában (2007-2009)

Forrás: Statisztikai Tükör (saját szerkesztés)

Gazdálkodási forma	2007	2008	2009
Társas vállalkozás	8,4	10,3	9,6
Ebből:			
korlátolt felelősségű társaság	11	15,4	14,3
részvénytársaság	4,8	6,8	6,6
betéti társaság	5,6	3,6	2,5
egyéni vállalkozás	9,3	10	8,6
Vállalkozás összesen	8,9	10,2	9,2

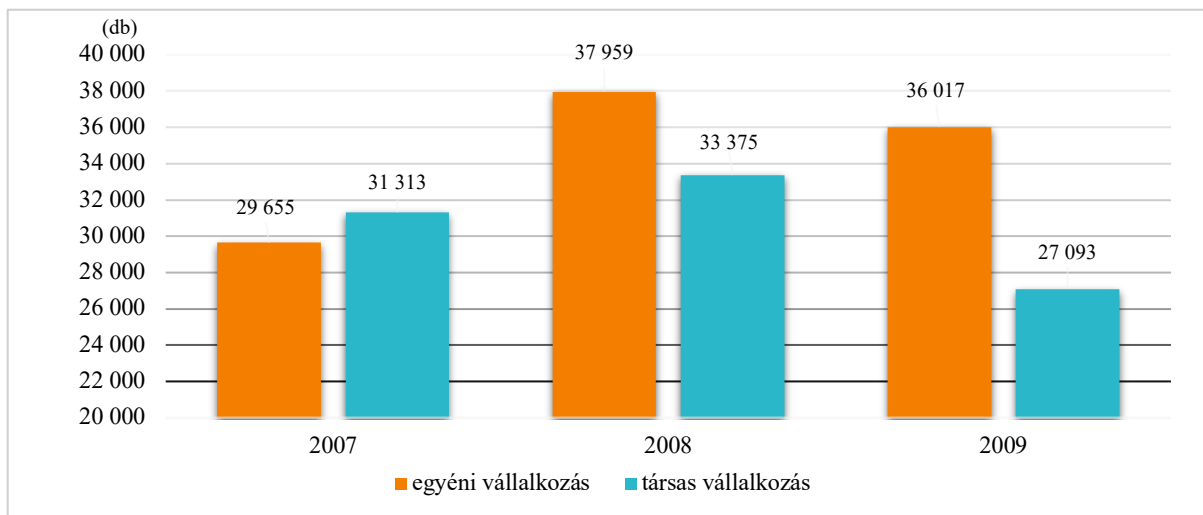
2009-ben 689 000 működő társaság, 375 000 társas és 314 000 egyéni vállalkozás volt. Ebben az időszakban a társas vállalkozások száma több mint 6,5 millióval nőtt, az egyéni vállalkozásoké pedig 19 000-rel csökkent. Összességében a 2008-as növekedést követően az aktív vállalkozások száma a korábbi évek tendenciáját követve ismét 12 000-rel csökkent. (Hivatal K. S., Vállalkozások demográfiája, 2009, 2011)

A korlátolt felelősségű társaságok száma jelentősen, 7,7%-kal nőtt, míg a részvénytársaságok száma szintén átlagon felüli mértékben, 2,4%-kal emelkedett. E két társasági forma népszerűsége a létrehozásukhoz szükséges alaptőke csökkenésének köszönhető. A korlátolt felelősségű társaságok törzstőkéje 2007. szeptember 1-jétől 3 millió forintról 500 ezer forintra, a zártkörűen működő gazdasági társaságok törzstőkéje pedig 20 millió forintról 5 millió forintra csökkent. Az egyéni vállalkozások száma az elmúlt években kissé csökkent, de 2009-ben kissé nőtt. A csökkenés oka az, hogy a gazdasági válság a kevésbé tőkeerős egyéni vállalkozásokat erősen sújtotta. Ennek eredményeként a társas vállalkozások

aránya az egyéni vállalkozásokkal szemben fokozatosan nőtt, olyannyira, hogy a társas vállalkozások részaránya 2009-ben a elérte az összes vállalkozás 54,4%-át tette ki.

7. ábra: Valódi új vállalkozások száma gazdálkodási forma szerint (2007-2009)

Forrás: saját szerkesztés STADAT adatok felhasználásával

2009-ben 63 110 valódi új vállalkozás jött létre (valódi új vállalkozások: olyan vállalkozások, amelyeket az előző két évben nem számoltak aktív vállalkozásként, és amelyeknek nincs jogelődje). Az újonnan alapított vállalkozások aránya az összes aktív vállalkozáson belül 9,2% volt, ez egy százalékponttal alacsonyabb, mint az előző évben.

Az alacsonyabb tőkeellátottságú, de gyorsabban növekvő országokban, így hazánkban is a profitegyenleg hiányából fakadóan, a hazai szektorok szabadon elkölthető jövedelme jelentősen elmaradt a megtermelt jövedelmek értékétől, így a 2008-as pénzügyi és gazdasági válság hatására a külföldi tulajdonban lévő vállalatok nyeresége a GDP-vel arányosan európai szinten számottevően csökkent.

4.2 A COVID válság elemzése

4.2.1 Munkanélküliség és foglalkoztatottság (2018-2020)

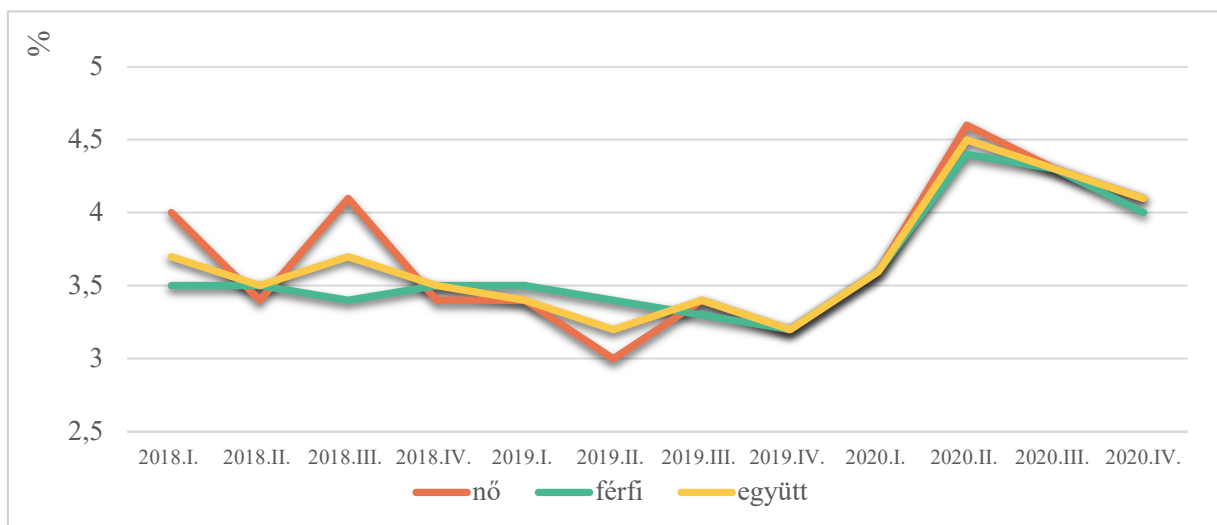
A koronavírus okozta világjárvány gazdasági hatásai főként 2020 I. felében bontakoztak ki. A járvány következtében az áprilisi mélypont után újra emelkedni kezdett a foglalkoztatottak száma, ez párhuzamba állítható a személyes kapcsolatokat korlátozó intézkedések feloldásával. A foglalkoztatás radikálisan megcsappant a COVID-19 miatt, 2020

első hónapjaiban pedig Európában is megjelent a koronavírus okozta betegség és rohamosan terjedni kezdett, a magyar járványügyi hatóságok viszont csak márciusban észlelték. A koronavírus-fertőzés terjedésének csökkentése érdekében hozott intézkedések heti szinten, a munkaerőpiac alakulására nézve jelentős befolyással bírtak.

A digitális oktatásra való átállás, valamint az óvodák és bölcsődék bezárása sok szülőt kényszerített arra, hogy szabadságra vonuljanak. A legtöbben fizetett vagy fizetés nélküli szabadságot vettek ki, a szabadsággal vagy betegszabadsággal élők száma megduplázódott az előző év azonos időszakához képest. A munkából való távollét leggyakoribb több mint 101 ezren volt, koronavírus járvánnyal kapcsolatos egyéb okokra hivatkoztak. A Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat adminisztratív adatai szerint a nyilvántartott álláskeresők száma 23,8%-kal, 291 ezer főre gyarapodott.

8. ábra: Munkanélküliségi ráta vizsgálata 2018-2020 között

Forrás: saját szerkesztés KSH negyedéves adatok alapján

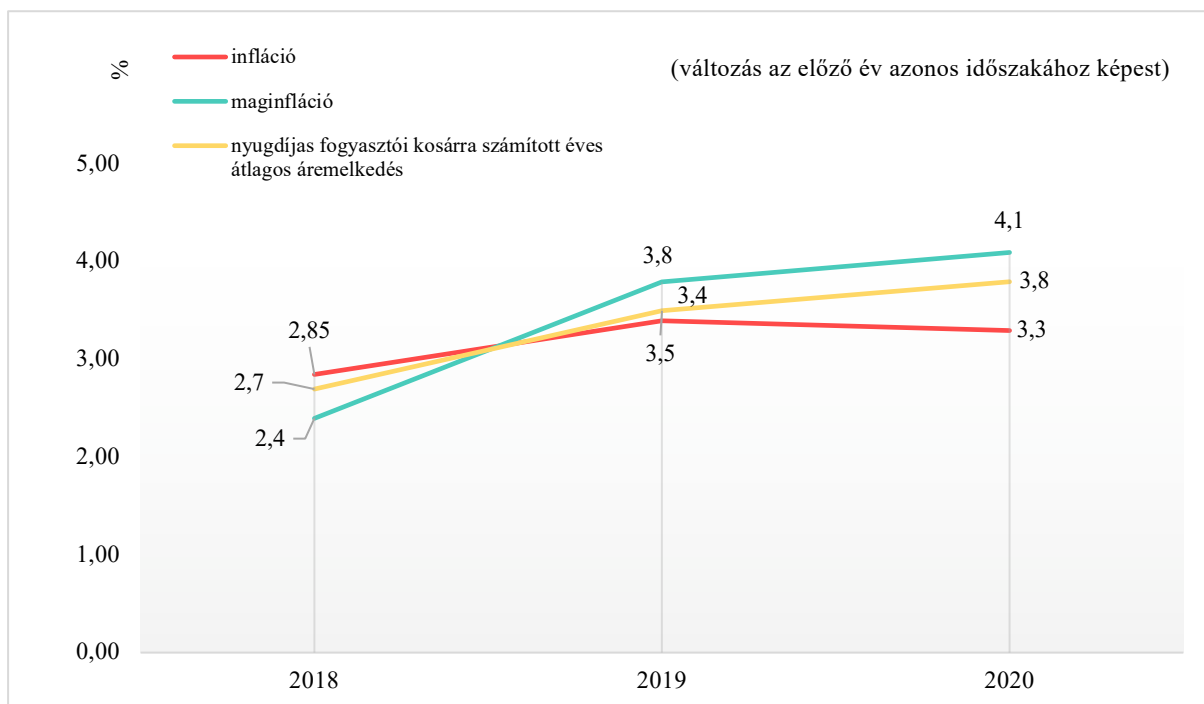
Az 2008-as, illetve 2019-es adatokat összevetve elmondható, hogy mindkét válság következtében nőtt a munkanélküliségi ráta, valamint ezzel párhuzamosan csökkent foglalkoztatottság, de az is egyértelműen megállapítható, hogy a 2008-as pénzügyi válság radikálisabban fejtette ki hatásait a munkaerőpiaci folyamatokra. A nők foglalkoztatási rátája lényegesen alacsonyabb a férfiakénál, főként azért, mert hagyományosan ők a felelősök a gyermekek és családtagok otthoni gondozásáért, és ennek következtében döntően véglegesen vagy ideiglenesen elhagyják a munkaerőpiacot.

4.2.2 Az infláció és a fogyasztóiár-index (a COVID-válság esetén)

2020 tavaszán az élelmiszerárak soha nem látott mértékben emelkedtek, meglehetősen az új koronavírus megjelenése miatt, amit februárban és márciusban vásárlási hullámot generált. Ennek eredményeként áprilisban és májusban a szokásosnál nagyobb mértékben emelkedtek a romlandó és eltartható élelmiszerek, például a liszt, a rizs és a cukor árai. Egyes romlandó termékek, például a baromfi és a hal tavaszi áremelkedése részben az ünnepek okozta logisztikai zavarok miatt következett be.

9. ábra: Az infláció, a maginfláció és a nyugdíjas fogyasztói kosárra számított éves átlagos áremelkedés alakulása (2018-2020)

Forrás: KSH (saját szerkesztés)

A fogyasztói árak 2020-ban átlagosan 3,3%-kal emelkedtek éves szinten, az áremelkedés üteme nem változott 2019-hez képest. Az infláció változása 2020-ban főként az üzemanyagárak változásának volt köszönhető, de más termékcsoportok esetében is szintén hozzájárultak. Összességében az élelmiszerek (7,2%), valamint az alkohol és dohányárak (6,9%) ára tavaly átlag felett emelkedett, és az általános árváltozásra gyakorolt hatásukat főként a háztartási energiaárak változása (0,3%) mérsékelte. A tartós fogyasztási cikkek áremelkedése

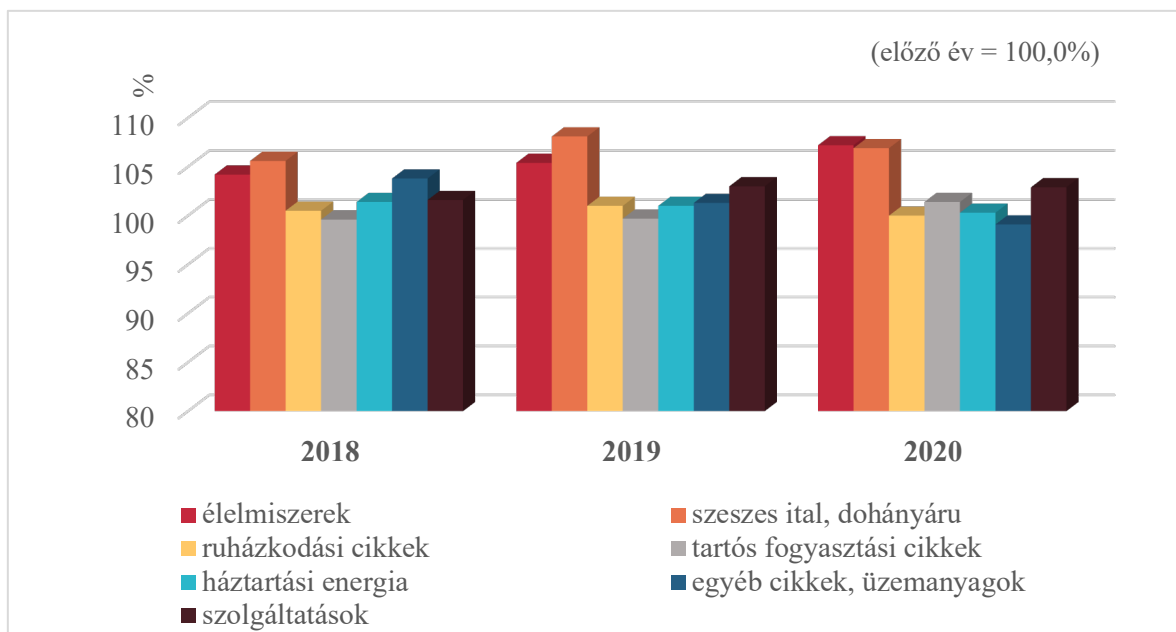
(1,4%) az átlag alatt volt, de magasabb, mint az előző években, és 2009 óta először fordult elő, hogy a fő termékcsoport árai tovább emelkedtek.

A járvány kitörése a legnagyobb hatással a szolgáltatási ágazatra volt, a tavasztól késő őszig tartó szabályozás számos szolgáltatást, köztük szállodákat, éttermeket, múzeumokat, színházakat és mozikat kényszerített bezárássra vagy a megszokottól nagyon eltérő működésre. A digitális oktatásra való áttérésről szóló törvény rendelkezései döntő szerepet játszottak abban, hogy jelentősen megnőtt a bérlakás kínálat, különösen az egyetemekkel és szakiskolákkal rendelkező városokban, és a bérleti díjak tavasszal és ősszel csökkentek.

A fogyasztói árak 2020-ban átlagosan 3,3%-kal emelkedtek az előző évhez képest, az ár növekedés üteme 2019-hez képest nem változott, de az év során egyes hónapokban jelentős ingadozások voltak tapasztalhatók 2020 tavaszán a globális piaci trendek és a kormányzati árpolitikák, valamint a Covid19 járvány megjelenése keresleti és kínálati feltételeket teremtett a piacon. A változások jelentős hatással voltak a fogyasztói árak alakulására.

10. ábra: A fogyasztóiár-index vizsgálata 2007-2009 között Magyarországon

Forrás: saját szerkesztés KSH adatok alapján

Az élelmiszerárak éves szinten 7,2%-kal emelkedtek, ami az elmúlt évek legmagasabb növekedési üteme (utoljára 2008-ban fordult elő, hogy az éves áremelkedés meghaladta ezt a mértéket). Ez részben a járvány kitörését követő februári és márciusi fagynak, de a

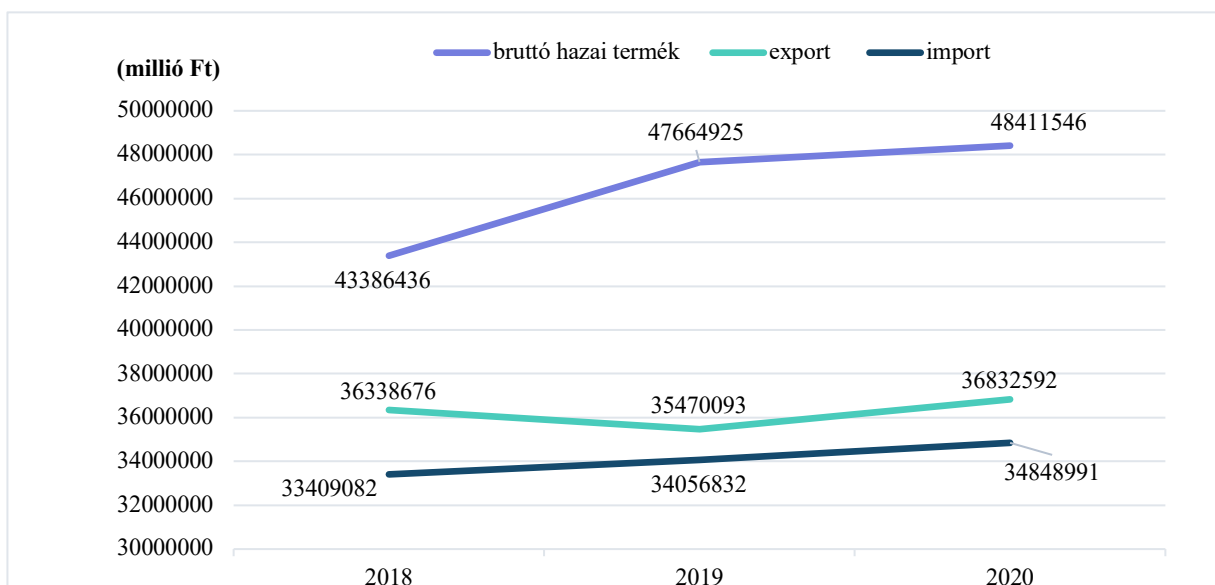
gyümölcs hozamokat befolyásoló időjárási körülményeknek is köszönhető volt. A tavaszi magyarországi fagykár, amely a legpusztítóbb volt Európában, valamint az azt követő aszály és a heves esőzések jelentősen csökkentették a terméshozamokat, és hatással voltak a fogyasztói árakra: 2020-ban a hazai és a trópusi friss gyümölcsök átlagára 33%-kal emelkedett.

4.2.3 GDP volumenváltozása (a COVID-19 hatására)

Magyarország bruttó hazai terméke (GDP) 2018-ban 5,1%-kal nőtt az előző évhez képest, ami jóval meghaladja az uniós átlagot, ez a növekedési ütem az elmúlt 14 éve legdinamikusabb növekedésének tekinthető. A fogyasztási oldalon az erős belföldi kereslet hozzájárult a GDP erőteljes bővüléséhez. Ezzel összefüggésben a háztartások reálfogyasztása 4,6%-kal nőtt éves szinten. A bruttó állóeszköz-felhalmozás 17%-kal nőtt, a GDP-hez viszonyított aránya pedig 3,2 százalékponttal emelkedett az előző évhez képest, ami jelentősen hozzájárult a 2018-as gazdasági növekedéshez. Mind a helyi fogyasztás, mind a külső kereslet mérsékelte a GDP növekedését, 1,5 százalékponttal lassítva a gazdasági teljesítmény növekedését.

11. ábra: A GDP, az export és az import alakulása hazánkban folyó áron

Forrás: saját szerkesztés KSH adatok alapján)

Az 2019-es GDP növekedése Magyarországon 4,9% volt, ami az előző évhez képest egy kicsit lassabb növekedést jelentett. Az előbb említett adatokból megállapítható, hogy gazdasági teljesítménye továbbra is dinamikusán nőtt, így hazánk a leggyorsabban növekvő gazdaságok közé tartozott Európában. A fő hajtóerője a növekedésnek az export volt, azon belül is az autóipar, valamint az állami beruházások és a növekvő fogyasztás.

A COVID-válság mélysége meghaladhatja a 2008-2009-es recesszió mélységét. Ami a termelést illeti, 2020 második negyedévében a gazdaság minden főbb ágazatában csökkent a kibocsátás. A mezőgazdaságot érintette legkevésbé a visszaesés, ami elsősorban a kedvezőtlen időjárási körülményeknek, nem pedig a járványoknak volt köszönhető. Ezzel szemben az ipar mintegy 20 százalékkal, az építőipar és a szolgáltatások pedig több mint 10 százalékkal csökkent. Az ipar április-májusban szenvedte el a legnagyobb megrázkódtatást, mivel az ipari exportértékesítés a két hónap alatt átlagosan mintegy 38%-kal esett vissza a jelentős korlátozások, az autóipar szinte teljes leállása és a termelési láncban bekövetkezett zavarok átmeneti eredményeként. Ezt követően gyors fellendülés következett be, és az ipari zsugorodás "csak" 10% alatt maradt a 2020 június-júliusi időszakban. A javulás üteme ezt követően valószínűleg lassulni fog, de meg kell jegyezni, hogy az ipari termékek iránti keresletet kevésbé korlátozza maga a járvány, mint az egyes szolgáltatások iránti keresletet. Az építőipari ágazatban a termelés csak májustól kezdve csökkent meredeken.

A Covid-válság 2020 második negyedévében jelentős csapást mért a GDP fogyasztási oldalának szinte valamennyi összetevőjére. A regionális fogyasztás jelentéktelen hozzájárulásától eltekintve azonban a fő kivételt a készletek változása jelentette, amely nélkül a GDP 13,6% helyett 16,3%-kal csökkent volna. Természetesen a készletek növekedése önmagában - legalábbis részben - a válság jele: az eladatlan készletek felhalmozódása. Ugyanakkor a magánfogyasztás (8,6%) és a bruttó állóeszköz-felhalmozás (13,5%) jelentősen csökkent, míg a nettó export még drámaibb mértékben romlott, az áruk és szolgáltatások exportja 20%-kal, illetve 38%-kal esett vissza.

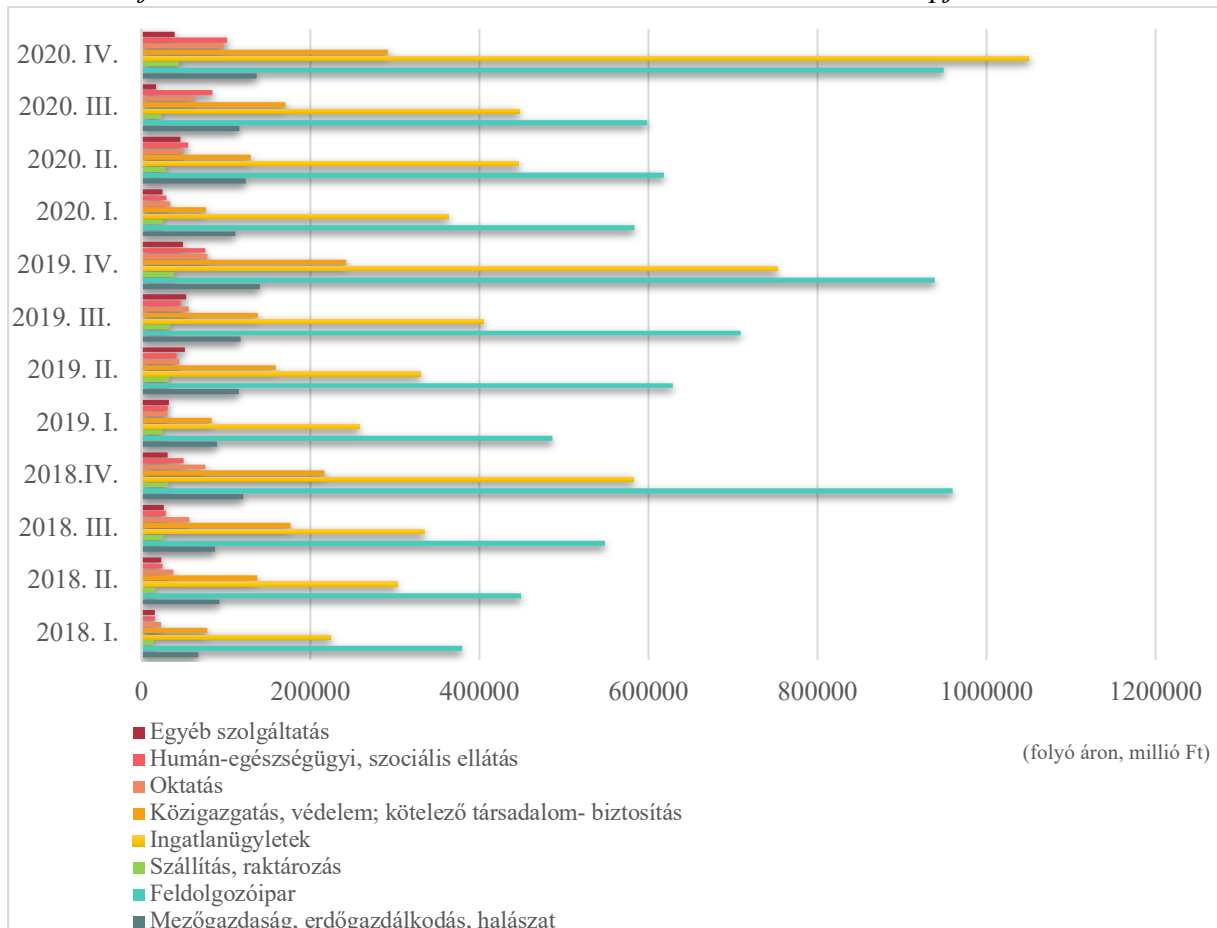
4.2.4 Beruházások értéke 2018 és 2020 között

2020-ban a beruházások 10%-kal estek vissza, azaz erőteljesebb visszaesés volt tapasztalható, mint a GDP-nél. A beruházási ráta 1 százalékponttal 26% körülire csökkent. A

bruttó ipari termelés meredeken, 5,5%-kal csökkent. Az építőipari termelés mintegy 10%-kal, míg a kiskereskedelmi forgalom 0,2%-kal esett vissza.

12. ábra: A nemzetgazdasági beruházások teljesítményértéke nemzetgazdasági ágak szerint, negyedévente (2018-2020)

Forrás: saját szerkesztés évkezdettől számított kumulált KSH adatok alapján

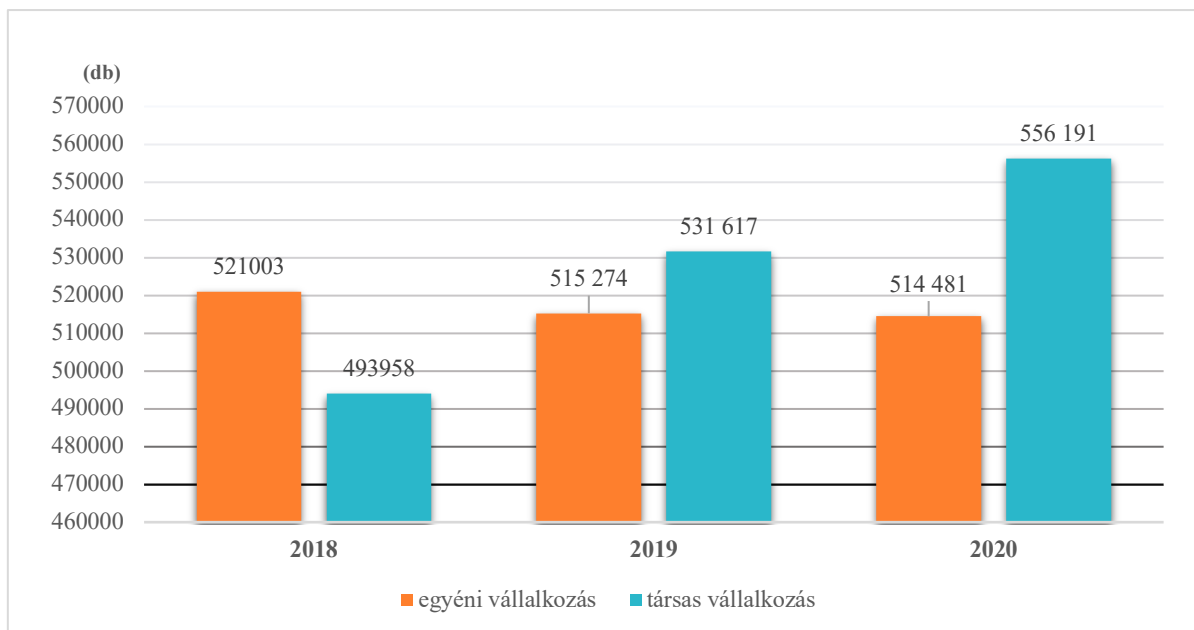
A járvány által leginkább érintett ágazat esetében az idegenforgalmi ágazaton belül jelentős visszaesés volt tapasztalható. 2020-ban mintegy 75%-kal csökkent a külföldi vendégéjszakák száma, de a belföldi vendégéjszakák száma is a korábbi egyharmadára esett vissza. Jelentős növekedést csak a távközlési szektor tudott elérni 2020-ban. 2021-ben már a GDP- termelés is 5 százalékos növekedésnek örvendhetett.

4.2.5 Vállalkozásdemográfia (2018-2020)

2018 végén Magyarországon 1 millió 757 000 bejegyzett vállalkozás volt, ami 38 000-rel több, mint egy évvel korábban. Ez a növekedés az egyéni vállalkozók számának növekedésének köszönhető, míg a társas vállalkozások száma tovább csökkent. A szövetkezetek számának csökkenése a jogszabályi változásokkal magyarázható: A 2014. március 15-én hatályba lépett új Polgári Törvénykönyv előírja, hogy a korlátolt felelősségű társaságok törzstőkéjét 3 millió forintra kell emelni. A vállalkozások főtevékenység szerinti megoszlása hasonló az előző évhez: a vállalkozások 27%-a a mezőgazdaságban tevékenykedik, a többi fő ágazat az ingatlanügyletek (13%), a tudományos és műszaki tevékenység, elsősorban jogi, számviteli és adótanácsadás, valamint a mérnöki tevékenység (11%) és a kereskedelem (10%); a vállalkozások aránya jelentősen nőtt.

13. ábra: Egyéni és társas vállalkozások száma 2018-2020

Forrás: saját szerkesztés KSH adatok alapján

A bejegyzett vállalkozások száma 2019-ben tovább nőtt, és az év végére elérte a 2 millió körüli értéket. A legtöbb vállalkozás továbbra is a mezőgazdaság, a kereskedelem, a szállítás, a szálláshely-szolgáltatás, a tudományos, műszaki és igazgatási tevékenység és az ingatlanügyletek ágazatában működött.

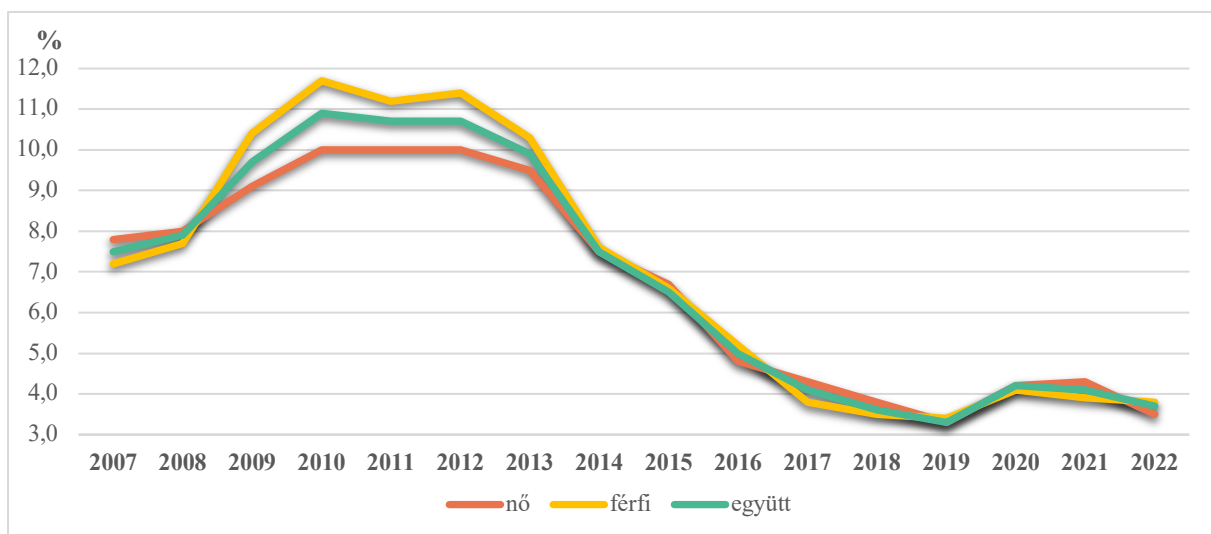
Az egyéni vállalkozók és a társas vállalkozások száma a koronavírus ellenére a 2020-as évben növekvő tendenciának örvendett. A gazdaságvédelmi intézkedéseknek köszönhetően a turizmus és a vendéglátás továbbra is virágzott.

4.3 A vizsgált válságok összehasonlító elemzése

A két válság különbségeinek vizsgálata után szeretnék a hasonlóságokra is kitérni, így a mutatók is egyazon időszoron és diagramon kerülnek ábrázolásra, valamint elemzésre kerül a két válság közötti időszak is. Magyarországon 2007-ben a munkanélküliségi ráta 7,5% volt. Ez az arány a 2008-as gazdasági válság hatására jelentősen megugrott, majd néhány évvel később 2010-ben elért a csúcra, a 10,9%-os szintre, azóta viszont a folyamatos csökkenés tendenciája látszik kirajzolódni, 2018-ra a munkanélküliségi ráta 7,3%-kal csökkent, így elérte a 3,6%-os szintet. 2019 óta különösebb változás nem érezhető, a munkanélküliségi ráta 2020-ban 4,2%, 2021-ben pedig 4,1%, 2022 munkanélküliségi rátája, pedig közel azonos a 2018-as évi változással, 3,7%-on állt meg, ami az elmúlt évek legalacsonyabb szintjének tekinthető.

14. ábra: Munkanélküliségi-ráta alakulása 2007-től 2022-ig

Forrás: saját szerkesztés KSH adatok alapján

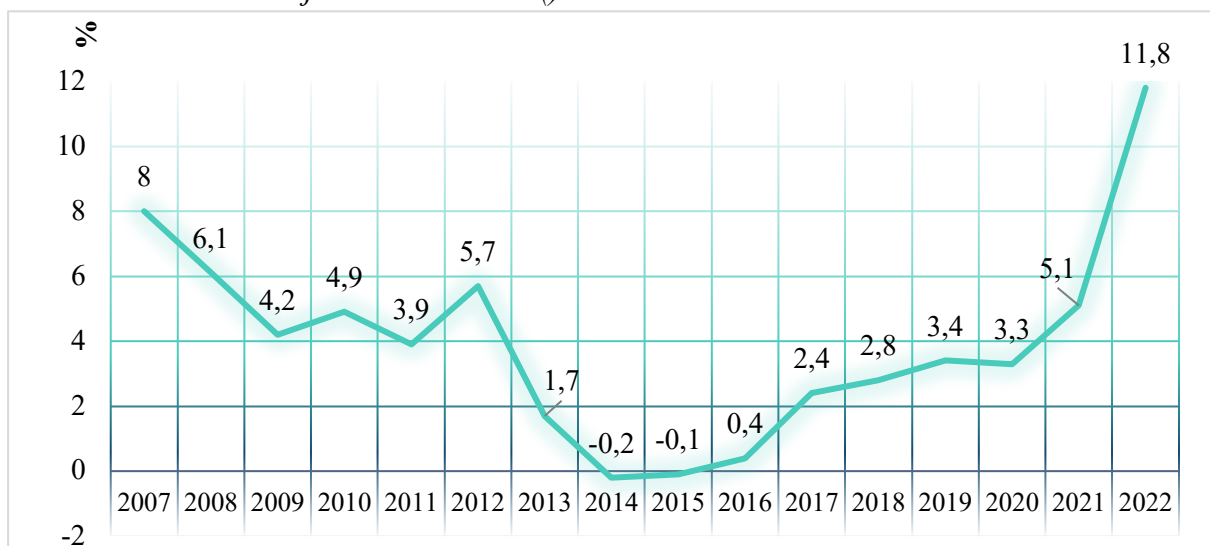
Hazánk infláció változása az elmúlt évtizedben igen jelentősnek tekinthető. Az Európai Unióhoz való csatlakozás óta a fogyasztói árak alakulását csaknem egy évtizeden át, 2004 és 2015 között nagymértékű ingadozások jellemezték, az éves ár ingadozások -0,2% és 8,0% között mozogtak. 2007-ben például az inflációs ráta olyannyira magas volt, hogy annak 7,9%-os értéke közel ötszöröse volt az EU átlagának. A magas infláció részben annak volt betudható, hogy Magyarország az eurót nem vezette be, így a forint árfolyama az euróhoz képest instabillá vált, vagyis ingadozott. Emellett az olaj- és élelmiszerárak világszinten magas szintet ütöttek meg és ezek az érintett ágazatok jelentős hatást gyakoroltak a hazai infláció változására. Az

infláció 2008-ban és 2009-ben is jelentősen csökkent a globális gazdasági válság hatására oly mértékben, hogy 2009-re visszaesett 4,0%-ra.

A 2010-ben tapasztalt infláció növekedés 2011-re megfogyatkozott, 2012-ben viszont ismét egy alacsonyabb növekedést mutatott s 2013-ra 1,7%-ra esett vissza. A pénzügyi tranzakciós illeték bevezetése 2013-ban ugyan kisebb mértékben, de nem elhanyagolható módon volt hatással volt az árakra, a különböző termékekre és szolgáltatásokra vonatkozó áfakulcsok változásai 2009-ben és 2012-ben magasabb, míg 2006-ban alacsonyabb árinflációt eredményeztek. Ahogyan az ábrán is látható (lásd 14.ábra) az éves infláció 2014 óta stabilan alacsony szinten maradt, ez köszönhető a magyar kormány az infláció csökkentésére tett erőfeszítéseinek.

15. ábra: Az infláció változása az előző évhez képest 2007 és 2022 között

Forrás: KSH/MTVA Sajtóarchívum/MTI. ()

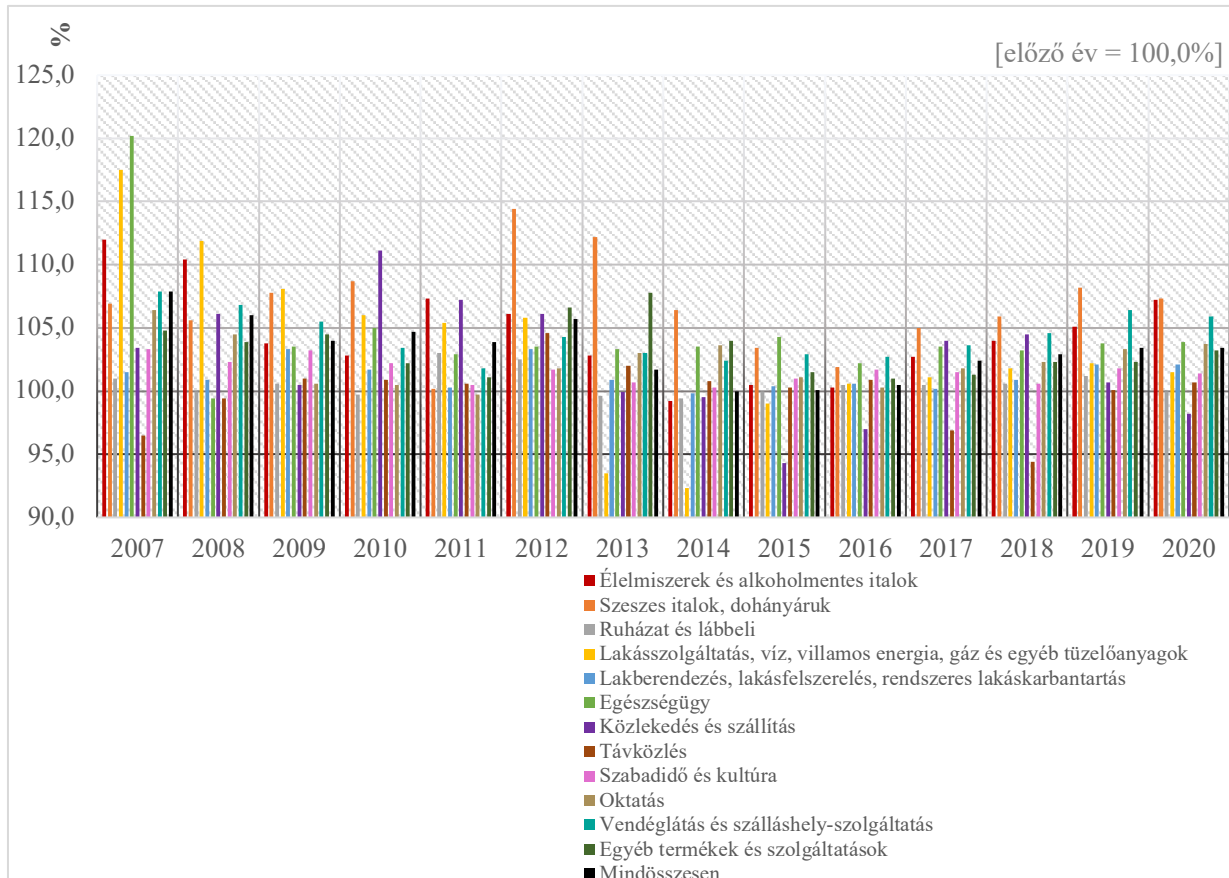
2017-ben a fogyasztói árak az előző évhez képest 2,4%-kal emelkedtek az év során, ami az alkoholtartalmú italok, a dohányárak, a járműüzemanyag és az élelmiszerek magasabb árainak köszönhető. 2018-ban az árak 2,8%-kal emelkedtek, főként az alkohol és a dohány jövedéki adójának fokozatos emelése, valamint a főbb fogyasztási élelmiszeripari termékek magasabb árai következtében. Az áremelkedés üteme 2019-ben jelentősen felgyorsult, a fogyasztói árak éves szinten 3,4%-kal emelkedtek.

Ez főként az élelmiszerárak előző évhez viszonyított erőteljesebb emelkedésének (a Magyarországon kívül eső egyes országok kedvezőtlen időjárási viszonyai és az afrikai

sertéspestis élelmiszerárakra gyakorolt hatása miatt), valamint a dohánytermékek jövedéki adójának folyamatos emelésének köszönhető.

16. ábra: A fogyasztóiár-index vizsgálata 2007 és 2020 között

Forrás: saját szerkesztés STADAT fogyasztóiár- index alapján

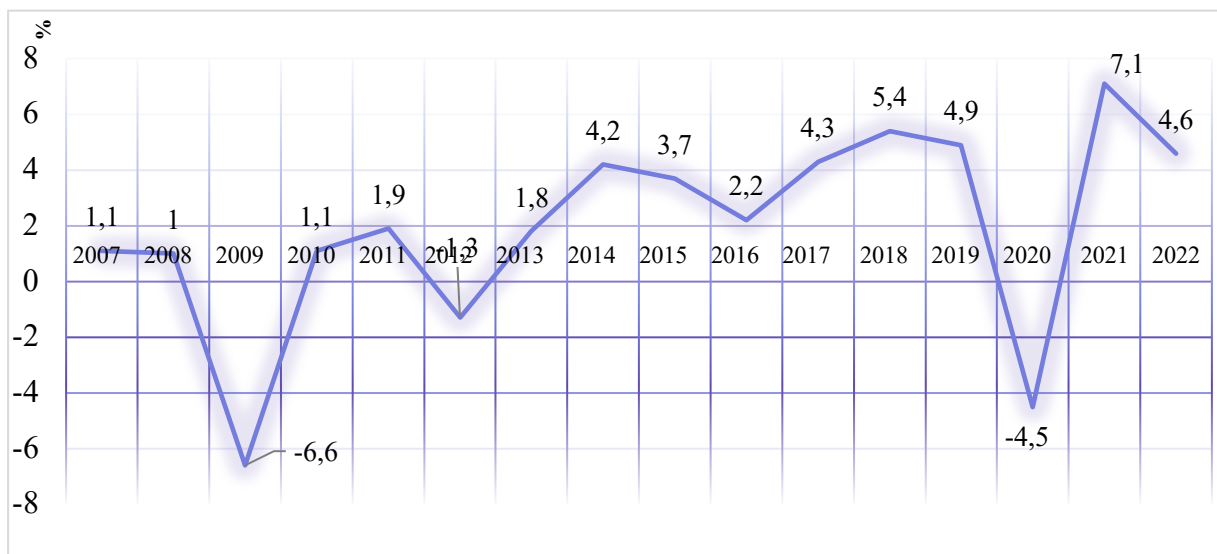
2020-ban az éves inflációs ráta 3,3 százalék volt, ami az EU átlagán belüli szinten van. A fogyasztói árak emelkedése az általános inflációs szinten túl is tapasztalható volt Magyarországon az elmúlt években. Az éves fogyasztói-árindex emelkedés az élelmiszerek árának emelkedésével volt összefüggésben, de a lakásbérletek és a szolgáltatások radikális áremelkedése is közrejátszott. Az élelmiszerek árának emelkedése a 2008-as élelmiszerválságból eredeztethető és azóta is folyamatos hatást gyakorol a fogyasztói árak változására. A fogyasztói áremelkedések és az infláció szorosan összefüggnek és együttesen befolyásolják az ország gazdaságát és az egyéni fogyasztói igényeket.

A 2008-as válság hatásainak betudható, hogy a magyar gazdaság csökkenő tendenciákat kezdett mutatni, melynek következtében 2009-ben már csökkent a bruttó hazai termék, azaz a GDP értéke hazánkban. Ez többek között köszönhető a fogyasztás, illetve a külföldi

befektetések visszaesésének. A 2010-11-es évben már enyhe növekedés volt tapasztalható, az ország GDP-je is lassan, de biztosan (a 2012 és 2016 év kivételével) folyamatos növekedésnek indult. A növekvő tendencia a kormányzati intézkedéseknek, az exportorientált gazdaságnak és a belső fogyasztás növekedésének volt köszönhető.

17. ábra: A GDP volumenváltozása az előző évhez képest (2007-2021)

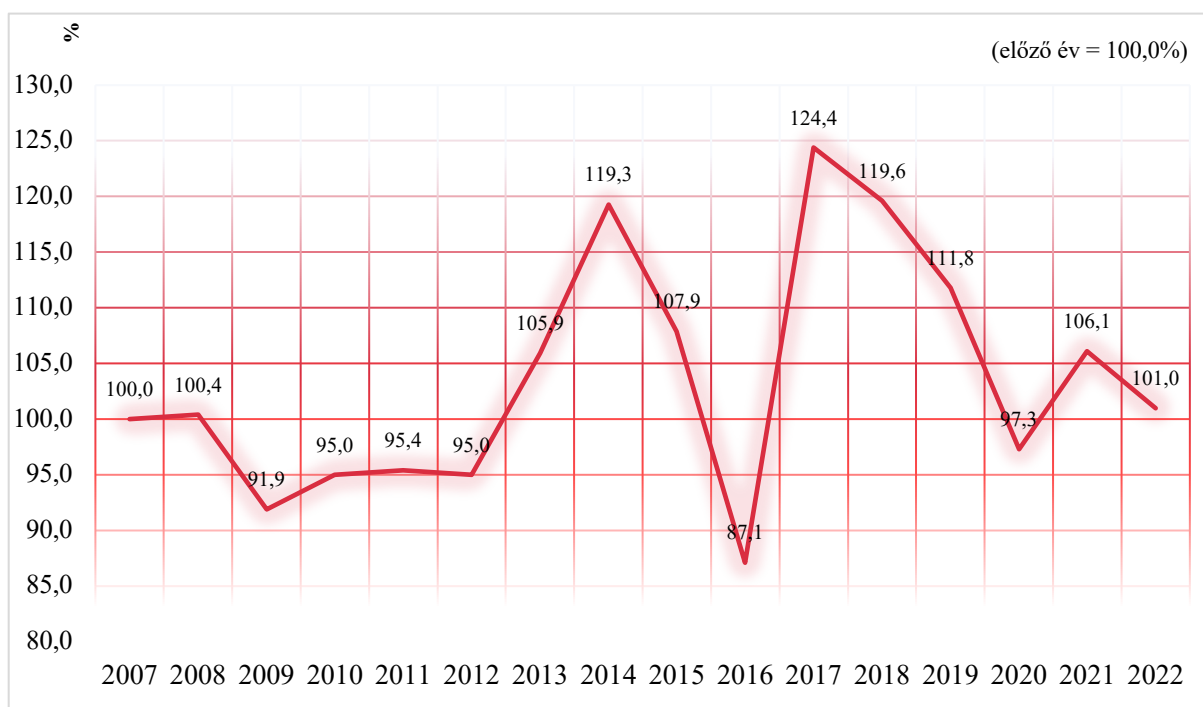
Forrás: saját szerkesztés KSH heti monitor alapján

2020-ban a COVID-19 járvány globális negatív hatásainak következtében Magyarország gazdasága is jelentősen visszaesett, melyből kifolyólag az ország GDP 4,5 százalékkal csökkent. A 2008-as gazdasági és pénzügyi válság és az elhúzódó recesszió 2012-ig a beruházások csökkenő tendenciáját eredményezte. 2013-ban elindult az EU által finanszírozott növekedés, ami a magyar gazdaság mérete szempontjából jelentős, ami a változó gazdaságpolitikai környezettel együtt a hazai fejlesztések növekedéséhez vezetett.

18. ábra: A nemzetgazdasági beruházások volumenindexei (2007-2022)

Forrás: saját szerkesztés a KSH nemzetgazdasági beruházásokra vonatkozó adatai alapján

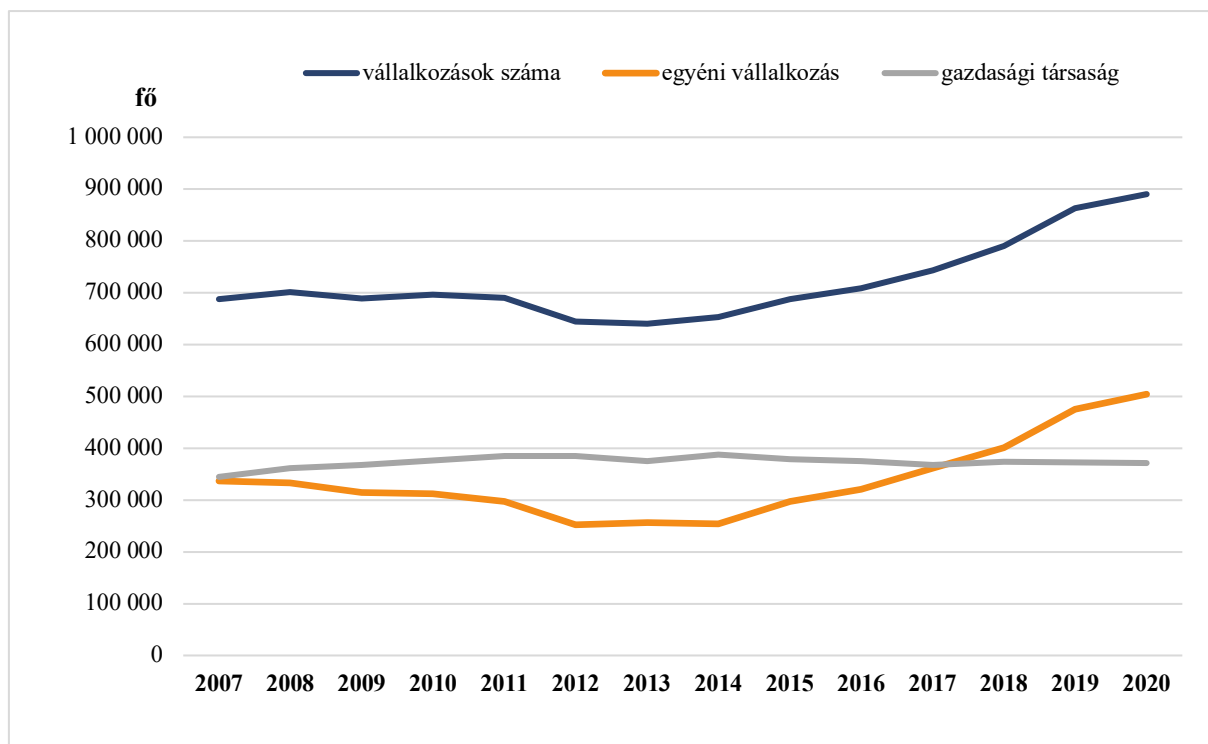
A 2010-es évtizedet összegezve elmondható, hogy Magyarországon a gazdaság növekedési teljesítmény jobbnak bizonyult, mint egy évtizeddel korábban. 2009-ben ugyanis, az előző évtized végén a Covid-19 világjárvány kitörése olyan globális gazdasági krachot idézett elő, melyhez hasonlót csak 2020-ban Covid-19-járványt követően tapasztalhattunk (Oblath & Palócz, 2020).

Az alábbiakban szeretném bemutatni a működő vállalkozások számának alakulását Magyarországon 2007 és 2020 között az Eurostat adatai alapján. A 2007-es évben Magyarországon 1 015 406 működő vállalkozás volt regisztrálva. Ezt követően azonban a pénzügyi válság hatására ennek a számnak a csökkenése következett be. 2013-ra a működő vállalkozások száma 887 703-ra csökkent, majd innen kezdett ismét emelkedni. Az elmúlt években a gazdasági növekedés és az állami támogatások hatására a vállalkozások száma újra növekedésnek indult.

2020-ban Magyarországon 1 175 197 működő vállalkozást regisztráltak, ami mintegy 16%-os növekedést jelent az előző évhez képest. Összességében elmondható, hogy a működő vállalkozások száma Magyarországon az elmúlt évtizedben változó tendenciát mutatott, de az utóbbi években folyamatosan növekedett.

19. ábra: Működő vállalkozások száma (2007-2020)

Forrás: saját szerkesztés KSH vállalkozásdemográfiai adatai alapján

5. KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

Mindent összevetve arra a megállapításra jutottam, hogy az általam elemzett két bekövetkezett válságra közel azonos módon reagált hazánk gazdasága. A fogyasztói kereset az áruk iránt a gazdasági helyzet függvényében változott. Mindezek alapján az alábbiakban szeretném ismertetni a következtetéseket, melyre a vizsgálati elemzéseim során jutottam.

Munkanélküliség alakulása

Az általam vizsgált időszakot illetően azt állapítottam meg, hogy nem csak hazai s magán szektorokban, hanem nemzetgazdasági szinten visszaesnek a beruházások. A 2008-as pénzügyi válság esetében jelentősebb visszaesés volt tapasztalható, így a válság időszakától számolva megközelítőleg 5-6 év múlva sikerült a magyar gazdaságot helyreállítani egy stabil állapotba. A Covid-19- es 2020 után válság csupán 1-2 évet követelt a helyreállításhoz, így hamar oda jutottunk, hogy sikerült a növekedés irányába elindulni. A külföldi multitőke

megérkezésének köszönhetően jelentős mértékben növekedett a hazai beruházások száma, mely főként az építőipart érintette. A hitelkamatok csökkentése elősegítette az infrastruktúra növekedését, fejlődését, valamint a nemzetközi oldalon elindult fellendülés hatására új telephelyeket keresve több külföldi nagyobb befektető cég megérkezett Magyarországra.

GDP változás

A GDP, mint gazdasági mutató három fő részből tevődik össze. Először is jelentősen befolyásolják az összegzett munkabérek, járulékok, másodsor a vállalkozások befolyó tiszta jövedelme is hatást fejt ki rá. Végül, de nem utolsó sorban az amortizáció mértékétől is függ a GDP alakulása. A válságok kialakulása radikális GDP csökkenéshez vezetett. Elmondható továbbá, hogy Magyarországnak 2016-17 környékére sikerül kihevernie a gazdasági hátrányát, melyben 2008 óta szenvedett. A GDP értékét ugyan a Covid-19 kissé visszahúzza, viszont szembeutónően kisebb visszaesésről beszélünk, ugyanis a válság már a perspektivikus növekedést mutató, stabil gazdasági környezettel rendelkező Magyarországot érte el.

Infláció mértéke

Az infláció mértékét mindkét esetben jelentősen befolyásolta a szabadon elkölthető jövedelem mértéke. Míg a 2008-ban kirobbant gazdasági világválság időszakában az infláció csökkenő tendenciát mutatott, addig a COVID esetében emelkedés látszik kirajzolódni. A két eset ellentétesnek mondható, ugyanis a 2008-as válság következtében hazánkban a munkanélküliség számottevően megemelkedett, melynek hatására az elkölthető jövedelem jelentősen csökkent, a csökkenő kereslet pedig visszaeső fogyasztást eredményezett. Magyarországnak körülbelül 10 évbe tartott kilábalnia a válsághelyzetből, 2007 után 2016-2017 körül, hazánk ismét stabil lábakon állt már gazdasági szempontból. A világgazdasági fejlődés 2020-tól kezdve már hazánkban is érezhető volt, a gazdasági eseménysorozatok hatására a magyar infláció is elkezdett felfelé tolni. Az energiahordozó áremelkedésének következtében növekedési periódusok következtek, így a pozitív externáliák hatására nagyobb lett az elkölthető jövedelem, valamint a korlátozások feloldásával párhuzamosan fokozatosan növekedni kezdett a kereslet a különböző fogyasztási cikkek, illetve szolgáltatások iránt. Fontosnak tartom megemlíteni, hogy hazánk a későbbi válsághelyzetben azért tudta ennyire könnyen venni a megpróbáltatásokat, mert a 2019-es válság már egy megerősödött, fejlődő

stádiumban ért el minket. Az ábrák alapján elmondható, hogy a fogyasztás tekintetében a szeszesital-és élelmiszerfogyasztás mindkét válság esetében kiemelkedik.

Beruházások értéke

Az általam vizsgált időszakot illetően azt állapítottam meg, hogy nem csak hazai s magán szektorokban, hanem nemzetgazdasági szinten visszaesnek a beruházások. A 2008-as pénzügyi válság esetében jelentősebb visszaesés volt tapasztalható, így a válság időszakától számolva megközelítőleg 5-6 év múlva sikerült a magyar gazdaságot helyreállítani egy stabil állapotba. A Covid-19- es 2020 után válság csupán 1-2 évet követelt a helyreállításhoz, így hamar oda jutottunk, hogy sikerült a növekedés irányába elindulni. A külföldi multitőke megérkezésének köszönhetően jelentős mértékben növekedett a hazai beruházások száma, mely főként az építőipart érintette. A hitelkamatok csökkentése elősegítette az infrastruktúra növekedését, fejlődését, valamint a nemzetközi oldalon elindult fellendülés hatására új telephelyeket keresve több külföldi nagyobb befektető cég megérkezett Magyarországra.

Vállalkozásdemográfia

Függetlenül a válsághelyzetektől a gazdaságban több főt foglalkoztatnak. A gazdasági társaságok számában nagy változás nem figyelhető meg, ellenben az az egyéni vállalkozókéval, akik nem tőkeerősek, nem exportra dolgoznak ezért nagymértékű hányaduk szenved meg a válságot. Főként az alacsony foglalkoztatottságú vállalkozások, így az önfoglalkoztató, egyéni vállalkozók és szolgáltatók döntő többségét viselte meg a válság. Ahogyan az előző fejezet ábrái is mutatják, a 10 év alatt a gazdaság megerősödése jelentős fellendülést hozott magával, valamint az kialakult gazdasági helyzet új munkahelyeket is teremtett.

6. ÖSSZEFOGLALÁS

A vizsgálatom célja az volt, hogy a 21. századi válságok gazdaságra gyakorolt hatásai számszerűsített adatokkal kerüljenek alátámasztásra. Az elemzés az összefoglaló KSH, illetve STADAT-táblák adatainak felhasználásával készült. A megfelelő adatokat Excel táblázatban rögzítettem, mely később alapul szolgált a diagramok és táblázatok kivitelezésében, így megteremtve a könnyebb átláthatóságot.

Áttekintve a szakirodalmat, arra a következtetésre jutottam, hogy a 2008-as pénzügyi válság, mely 2007 augusztusában az USA másodrendű jelzálogpiacán kezdődött fokozatosan terjedt át a pénzügyi piac más területeire és más országokra. A 2008. szeptember közepén megindult második hullámban a fejlett országokban bankválsággá (likviditási, majd fizetőképességi válság), más országokban valutaválsággá nőtte ki magát, és mindinkább globálissá vált, azaz egyre több országra terjedt át, és egyre nagyobb mértékben fejtette ki hatását a reálgazdasági szférában. A 2020 elején kirobbant COVID-19 világválság óriási változásokat hozott a világ országaiban, olyan intézkedésekkel, amelyek bizonyos ágazatok tekintetében gyengüléshez, míg más ágazatokat tekintve növekedéshez vezetett. A távmunka népszerűsége, valamint a turizmus, a vendéglátóipar és a szórakoztatóipar hanyatlása a demográfiai viselkedés megváltozását eredményezte. Részletesen társadalmi és gazdasági mutatókon keresztül próbáltam reálisan ismertetni és ábrázolni a változásokat. A társadalmi mutatók esetében a munkanélküliségi rátára, a gazdasági mutatók esetében pedig a GDP-re, az inflációra, a beruházásokra és a vállalkozásdemográfiára összpontosítottam.

A 2008-as gazdasági és pénzügyi világválság következményeként munkaerő-piaci válság alakult ki az Európai Unió tagországaiban közel 5 millióval, míg az OECD (Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet) tagállamaiban 20 millióval nőtt a munkanélküliség száma. Magyarországon is jelentősen visszaesés volt tapasztalható foglalkoztatottság tekintetében. A munkaerő piacon, 2009-ben a válsághelyzetre adott válaszként széles körben elterjedtek a létszámleépítések. A 2006-2007. évi nemzetközi gazdasági konjunktúraciklus tetőzését követően a 2008-2009-ben a világgazdaság olyan makrogazdasági válságot élt meg, mely a második világháború óta a legerőteljesebbnek számított. Hatásai az amerikai gazdaság recesszióján keresztül az egész világgazdaságban megmutatkoztak. A fogyasztás színvonalát tekintve elmondható, hogy a válságkezelő intézkedéseknek köszönhetően tompítottan fejtette ki hatását a recesszió, viszont ennek ellenére a fogyasztói árak minden országban emelkedésnek indultak. A 2007-ben indult nemzetközi világválság Magyarországon 2008-2009-ben

teljesedett ki, eleinte a magyar gazdaság stagnált, majd 2009-ben már erőteljesen zsugorodott. A válság országra gyakorolt hatása tovább mélyült, a befektetők, különösen a pénzügyi intézetek kevésbé voltak hajlandók kockázatot vállalni, a hazai vállalkozások finanszírozási tere ennek következtében szűkült, a finanszírozási költségek pedig egyre magasabbá váltak, a másik következmény pedig a forint árfolyamának gyengülése és megnövekedett volatilitása volt. Az iparági megoszlást tekintve a beruházás kétharmada három iparágból származott: a feldolgozóipar, a szállítás, a raktározás, a posta és a távközlés, valamint az ingatlanügyletek és a gazdasági szolgáltatások. A három nagy iparág beruházási dinamikáját különböző tényezők olyannyira befolyásolták, hogy 2008-ban az említett három nagy iparág fejlődése jelentősen elmaradt az előző évitől. Az alacsonyabb tőkeellátottságú, de gyorsabban növekvő országokban, így hazánkban is a profitegyenleg hiányából fakadóan, a hazai szektorok szabadon elkölthető jövedelme jelentősen elmaradt a megtermelt jövedelmek értékétől, így a 2008-as pénzügyi és gazdasági válság hatására a külföldi tulajdonban lévő vállalatok nyeresége a GDP-vel arányosan európai szinten számottevően csökkent.

A koronavírus okozta világjárvány gazdasági hatásai főként 2020 I. felében bontakoztak ki. A járvány következtében az áprilisi mélypont után újra emelkedni kezdett a foglalkoztatottak száma, ez párhuzamba állítható a személyes kapcsolatokat korlátozó intézkedések feloldásával. Az aktív álláskereső beindulásával a munkanélküliek száma robbanás szerűen megnövekedett és a potenciális munkaerő-tartalék is jelentős gyarapodásnak indult. 2020 tavaszán az élelmiszerárak soha nem látott mértékben emelkedtek, meglehetősen az új koronavírus megjelenése miatt, amit februárban és márciusban vásárlási hullámot generált. Ennek eredményeként áprilisban és májusban a szokásosnál nagyobb mértékben emelkedtek a romlandó és eltartható élelmiszerek, például a liszt, a rizs és a cukor árai. A COVID-válság mélysége meghaladhatja a 2008-2009-es recesszió mélységét. Ami a termelést illeti, 2020 második negyedében a gazdaság minden főbb ágazatában csökkent a termelés. A mezőgazdaságot érintette legkevésbé a visszaesés, ami elsősorban a kedvezőtlen időjárási körülményeknek, nem pedig a járványnak volt köszönhető.

Kutatásom és elemzéseim alapján arra a megállapításra jutottam, hogy a vizsgált gazdasági válságok átfogó és hosszú távú hatást gyakoroltak Magyarország gazdasági helyzetére. Megállapítható, hogy a 2008-as gazdasági válság közel 10 éves időszakra vetette vissza hazánk makrogazdasági mutatóit, ami az adott időszak gazdasági állapotával indokolható. A gazdaság fejlődési periódusában érkező 2019-es Covid válság ezzel szemben rövidebb időre vetette

vissza a gazdasági fejlődésünket, hiszen az előző válság tapasztalatait is beépítettük a megoldások közé.

Összességében megállapítható, hogy a 2008-as, illetve a 2019-es válságok között számos különbség látszik kirajzolódni. A makrogazdasági folyamatokat és a mindenkori gazdaság globalizációs összefüggéseit vizsgálva arra a következtetésre jutottam, hogy nincs két egyforma válság. A két említett válságot összevetve kirajzolódnak ugyan hasonlóságok, például, hogy a döntéshozók rengeteg tapasztalatot átvittek egyik válságkezelésből a másikba, de a válságok újabb és újabb kihívásokat intéznek a kormányok döntéséhez. A világgazdasági válságok, a fenntartható gazdasági folyamatok és a gazdasági fejlődések folyamatosan befolyásolják mindennapi életünket. Ezek alapján fontosnak és elengedhetetlennek tartom ezen változó folyamatok hatásvizsgálatát a hosszú távú stratégiai tervezéshez. Terveim szerint szeretném majd folytatni kutató munkámat ebben a témában.

7. IRODALOMJEGYZÉK

- Szabó, B. (2018). A XXI. század világgazdasági eseményeinek hatása az Európai Unió integrációs folyamataira és a mezőgazdasági munkamegosztásra. *Gazdálkodás*(3. szám), 228-244.
- Carmen M. , R., & Kenneth S., R. (2009). *This Time is Different: Eight Centuries of Financial Folly*. Princeton: Princeton University Press.
- Deborah Lupton, K. W. (2021). *THE COVID-19 CRISIS*. Abingdon: Routledge.
- Sergey S. Zmiyak, E. S. (2021). The Impact of the 2020 Crisis on Imbalances in the World Economy: Problems of Balance and Prospects for Sustainable Development. Springer.
- Cseres-Gergely, Z. (2011). Munkapiaci áramlások, konzisztencia és gereblyezés. *Statisztikai Szemle*.
- Simai , M. (2007. 09). A világ és az EU a XXI. század göröngyös útjain. *Magyar Tudomány*, 1130.
- Smriti, M. (2020. június 16). *nature*. Forrás: How deadly is the coronavirus? Scientists are close to an answer: <https://www.nature.com/articles/d41586-020-01738-2>
- Losonczai, M. (2009). A globális pénzügyi válság újabb hulláma és néhány világgazdasági következménye. *Pénzügyi szemle*, 9-24.
- Tóth , A. (2020. 03 29). *qubit.hu*. Forrás: MINDEN, AMIT A TUDOMÁNY EDDIG FELDERÍTETT A KORONAVÍRUSRÓL: <https://qubit.hu/2020/03/09/minden-amit-a-tudomany-eddig-felderitett-a-koronavirusrol>
- Az EU Tanácsának és az Európai Tanácsnak a hivatalos honlapja*. (2023). Forrás: Az EU válaszügyintézkedései a Covid19-járványra: <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/coronavirus/timeline/>
- Bod , P. Á. (2018). *Magyar gazdaságpolitika- tűzközelből*. Akadémia Kiadó.
- Bíró , A. (2022. június 27). *Így alakul ki a legpusztítóbb gazdasági világválság: sok most az intő jel, nem lehet mindent kivédeni*. Forrás: Pénzcentrum: <https://www.penzcentrum.hu/gazdasag/20220627/igy-alakul-ki-a-legpusztitobb-gazdasagi-vilagvalsag-sok-most-az-into-jel-nem-lehet-mindent-kivedeni-1126077>
- Felcsér, D. (2016. december). A pénzügyi válság tanulságai. *Hitelintézeti Szemle*, 127-130.
- Hivatal, K. S. (2009). *Makrogazdaság, 2007–2008*. Budapest.
- Hivatal, K. S. (2011. május 24). Vállalkozások demográfiája, 2009. *Statisztikai Tükör*, old.: 2.

- Hivatal, K. S. (2022). Forrás: A fogyasztóiár-index fogyasztási főcsoportok szerint, a nyugdíjas fogyasztóiár-index és a maginfláció:
https://www.ksh.hu/stadat_files/ara/hu/ara0002.html
- Hivatal, K. S. (2023). Forrás: A külkereskedelmi termékforgalom értéke és értékindexei országcsoportok és áru főcsoportok szerint:
https://www.ksh.hu/stadat_files/kkr/hu/kkr0016.html
- Hivatal, K. S. (2023. 10 25). Forrás: KSH MONITOR - BRUTTÓ HAZAI TERMÉK (GDP):
<https://www.ksh.hu/heti-monitor/brutto-hazai-termek-gdp.html>
- KSH. (dátum nélk.). Forrás: Az infláció változása az előző évhez képest 2007 és 2022 között:
https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qsf001.html
- KSH. (2010). *Makrogazdaság, 2008-2009*. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal.
- Kátai , G., & Nobilis , B. (2009). Az aggregált aktivitást befolyásoló tényezők Magyarországon. *MNB WORKING PAPERS*, 7.
- Központi Statisztikai, H. (2010. Február 14.). Munkaerő-piaci helyzetkép, 2009. *Statisztikai tükrök*. KSH.
- McNamara, D. W. (2009). International Political Economy, Global Financial Orders and the 2008 Financial Crisis. *Cambridge University Press*. Forrás: Cambridge University Press:
<https://www.cambridge.org/core/journals/perspectives-on-politics/article/abs/international-political-economy-global-financial-orders-and-the-2008-financial-crisis/6D4844409179B4157CC820C809B785DD#article>
- Mayer-Foulkes, D. A. (2010). Long-Term Fundamentals of the 2008 Economic Crisis. *Global Economy Journal*.
- Oblath , G., & Palócz , É. (2020). Gazdasági növekedés, fogyasztás és megtakarítás Magyarországon az elmúlt évtizedben. *Társadalmi Riport*, 40.
- Pongor-Juhász , A. (2020). Forrás: A gazdasági válságok 5 fázisa:
<https://pongorjuhaszattila.hu/a-gazdasagi-valsagok-5-fazisa/>
- Pénzügyi válság: A 2008-as gazdasági válság hatásai, következménye.* (2022. 07 29). Forrás: Elemzés Központ: <https://elemzeskozpont.hu/20-legnagyobb-recesszio-az-elmult-100-evben-mit-tanulhatunk>
- R., B. (2020). “We” Are In This Together, But We Are Not One and the Same. *Journal of Bioethical Inquiry*, 465-469.
- Uzzoli , A., Kovács , S. Z., Páger , B., & Szabó, T. (2021). A hazai COVID–19-járványhullámok területi különbségei. *Területi Statisztika*.

- Váradi, B. (2020). *Munkaerőpiaci tükör 2019*. Budapest: Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont. Forrás: Magyar Tudományos Művek Tára: https://kti.krtk.hu/wp-content/uploads/2020/12/mt_2019_213-219.pdf
- Wimmer, Á., & Csesznák, A. (2012). Vállalati teljesítménymérés a döntéstámogatás tükrében. *Vezetéstudomány*, 112.

8. TÁBLÁZATOK ÉS ÁBRÁK JEGYZÉKE

1. ábra: A fő munkapiaci állományok alakulása 2007 és 2010 első negyedéve között (15-64 éves népesség).....	22
2. ábra: Munkanélküliségi ráta alakulása negyedévente, 2007. I.–2009.	23
3. ábra: Teljes és részmunkaidőben dolgozók létszámának alakulása Magyarországon a versenyszférában és a feldolgozóiparban, 2008–2009.....	25
4. ábra: A fogyasztóiár-index vizsgálata 2007-2009 között Magyarországon	26
5. ábra: Az infláció, a maginfláció és a nyugdíjas fogyasztói kosárra számított éves átlagos áremelkedés alakulása (2007-2009).....	27
6. ábra: A GDP, az export és az import alakulása hazánkban folyó áron.....	29
7. ábra: Valódi új vállalkozások száma gazdálkodási forma szerint (2007-2009)	33
8. ábra: Munkanélküliségi ráta vizsgálata 2018-2020 között	34
9. ábra: Az infláció, a maginfláció és a nyugdíjas fogyasztói kosárra számított éves átlagos áremelkedés alakulása (2018-2020).....	35
10. ábra: A fogyasztóiár-index vizsgálata 2007-2009 között Magyarországon	36
11. ábra: A GDP, az export és az import alakulása hazánkban folyó áron.....	37
12. ábra: A nemzetgazdasági beruházások teljesítményértéke nemzetgazdasági ágak szerint, negyedévente (2018-2020).....	39
13. ábra: Egyéni és társas vállalkozások száma 2018-2020	40
14. ábra: Munkanélküliségi-ráta alakulása 2007-től 2022-ig	41
15. ábra: Az infláció változása az előző évhez képest 2007 és 2022 között.....	42
16. ábra: A fogyasztóiár-index vizsgálata 2007 és 2020 között	43
17. ábra: A GDP volumenváltozása az előző évhez képest (2007-2021).....	44
18. ábra: A nemzetgazdasági beruházások volumenindexei (2007-2022).....	45
19. ábra: Működő vállalkozások száma (2007-2020).....	46

1. táblázat: Néhány kiemelt gazdasági terület beruházásának változása és részesedése az összes beruházásból.....	30
2. táblázat: Vállalkozások számának alakulása (2007-2009)	31
3. táblázat: Az új vállalkozások aránya a működők százalékában (2007-2009)	32

NYILATKOZAT

szakdolgozat nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

A hallgató neve: Pongrácz Zsófia
A Hallgató Neptun kódja: CB98YU
A dolgozat címe: Világviságok gazdasági hatásai a XXI. században az Európai Unióban, különös tekintettel Magyarországra
A megjelenés éve: 2023
A konzulens intézetének neve: Vidékfejlesztés és Fenntartható Gazdaság Intézet
A konzulens tanszékének a neve: Vidék- és Területfejlesztési Tanszék

Kijelentem, hogy az általam benyújtott szakdolgozat egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

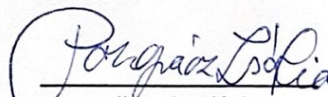
A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkori szellemitulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelte után nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem könyvtári repozitori rendszerében.

Kelt: Gödöllő, 2023. október 28.

Hallgató aláírása

NYILATKOZAT

Dr. Káposzta József, egyetemi tanár **Pongrácz Zsófia** (hallgató Neptun azonosítója: **CB98YU**) konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a szakdolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A szakdolgozatot a záróvizsgán történő védelemre javaslom / nem javaslom.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem

Kelt: Gödöllő, 2023. október 30.

belső konzulens